

The Project Gutenberg eBook of Argelaga florida, by Josep Roig i Raventós

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Argelaga florida

Author: Josep Roig i Raventós

Release date: July 2, 2006 [EBook #18737]

Language: Catalan

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ARGELAGA FLORIDA ***

ARGELAGA FLORIDA.

A la memòria del meu pare en Joan Roig i Soler, pintor de claretats, adreço aquests humils esplais, que en hores de repòs, ran del mar i al cim de les muntanyes, refan la meva ànima de la fadiga ciutadana.

INDEX.

JOAN EL MIRACLER. LA IMATGE. LA MARQUESA DE LA PLATJA NEGRA. LA BARCA VELLA. EL MALALT NOU. L'ABISME. LA MOLINERA. LA BOIRA. LA CONGESTA. GEMMA.

JOAN EL MIRACLER.

El jorn s'anava encenent, i amunt del cel els estels s'apagaven. Hom sentí la remor del forrellat del temple; i darrera el sagristà, que va obrir per a difondre solemniament el toc d'oració en el silenci matinal, va entrar la primera vella eixoplugada dins una caputxa negra, tota encorbada i trèmola.

En Joan va deixondir-se i va deixar tebis els llençols, lliures de la martiritzadora cremuja, i es vestí prop del llit de capsal ufanós que l'havia reposat del capolament que dóna tota una jornada d'anar cavalcant per mals viaranyes. I baixà per una escaleta estreta i fosca, després d'obrir el finestró de bat a bat.

Menjà quelcom, tot garlant amb la minyona de l'hostal, i altre cop cavalcà el mul calmós que de tant en tant sacsejava la pell per a fer fugir les mosques de fibló roent.

-Ara tornem-los-hi a maiar fins a mig dia... ja en pagarà el delme d'aquesta feta! Tantes de hores cruixeix... Que va?.. és un país tan trencat!- deia aquell home de figura esllanguida, rematada graciosament per una vermella barretina de xeixa.

L'estel darrer fuig del cel després d'una darrera tremolor d'agonia, la lluna és esblaimada, i una clarícia rogenca brolla de l'altre cantó de les muntanyes, i els ocells es deixondeixen, sacsejant el caparró que tenien sota l'ala, i es lllencen a l'espai, esclatant en joioses cantúries: és el bon dia que endrecen al sol ixent, a les flors curulles de rosada i als homes que amb l'aixada al muscle van de vers els conreus sense respondre'ls, sorruts i mig adormits.

En Joan veia petit l'hostal que havien deixat. Ara s'esmunyien per un carrerany que angulejava en una rebollada d'alzines amarades i quietes, i sentia una dolcesa als ulls i una rialla als llavis perquè la seva ànima s'era emocionada en el desvetllament dels records que li comportava la natura en ses intimitats matinals. Mirava asserenat aquelles muntanyes alteroses que, així com si'n fessin ofrena al Creador, la una enlairava un bosc amb aromes de flors eixutes, l'altre, unes roques gegantines, com un graó de Déu, i la més llunyana, una sufragània, niu de pregàries rústiques que volaven cap al cel engentilides per l'encens i els salms. Aquella ermita de cloquer petit era la tant coneguda d'en Joan, i allí nasqué la primera harmonia arrencada a aquell violí que li havia fet conèixer el bé de Déu de la glòria.

Ara, retut per les emocions, fadigat per l'estudi i malalt d'esperit, torna a sa casa pairal amb tota la il·lusió que li ve de les recordances de sa infantesa llunyana. Allí a la ciutat pròspera de la seva raça, encara hi ha caliu d'entusiasme en els que van sentir-lo. Però ell feia cinc anys que era lluny de la seva terra, sorprenent gernacions d'ànima i oïda subtil, extasiant-les amb son art perfecte fins que a la fi, de cop i volta, semblaven folles d'entusiasme... i ell, llavors, lliurava un sospir pregon, i fent acatament en l'aire tèrbol dels teatres, mig escoltava la torrentada dels picaments de mans, i mig veia la màgica voleiadissa de mocadors que s'agitaven. Tot el món li deia: -Joan el miracler... A ell però, com a d'altres taumaturgs, cada dia l'agullonava més un sofriment ferest. Cada nit havia de fer el miracle amb aquelles quatre cordes eternament tivants entre el cordal i les clavilles; en veia l'exigència en tots els ulls, i, llavors, sol, isolat en els escenaris amples, davant el silenci que es feia al seu voltant per a escoltar-lo, devegades sentia un calfred agònic i unes vehements ganes de fugir corrent..., i pel seu magí passava falaguera la idea d'una malaltia que l'alliberés de fer els «miracles» que tothom esperava... La idea de la por anava creixent cada dia en son esperit malmenat, i ja en els darrers concerts féu una munió d'estranyeses que eren comentades com a extravagàncies d'un home de gran talent i ple d'originalitat. Feu retirar de tots els teatres on tocava els guàrdies que es posaven a cada cantó del marc de l'escenari. Li feien una enveja terrible... i el distreien. Després, va fugir de les converses abans de sortir en públic, primer, prohibint l'entrada al recambró a tots, amics, coneguts, crítics i admiradors, després, no sortint dels hotels fins que l'avisaven que havia tocat el timbre per començar. Trencant les adulacions eternes dels admiradors, recordava que un metge li havia dit: -Els miracles us maten, aquestes manies son morboses! Teniu de reposar!-

Anava a reposar de cos i d'ànima i se sentia decandit. No feia gaires dies que va fullejar un plec de periòdics que duïen retrats d'ell i s'esglaià: en els primers, era un home jove revingut, ara es veia neulit, feble. L'ànima li rosegava el cos. -Faig posat de Chopin!... i no vull pas morir rosegat pel romanticisme i com un trist executant!

-Aquella lleganyada durà pluja, bon senyor... Déu fassa que s'acabi aquesta estrebada d'eixut! ¿Veure aquest turó que tot just es compren? ja és França, i això Rodós.

-Oidà!- va fer en Joan amb viva. Obrí la boca per a lliurar un sospir ple de suavitat i dues llàgrimes fugiren de sos ulls, a amagar-se en el bigoti sedós que ombrejava son llavi immòbil de sorpresa. Rodós! En aquella parròquia va trobar en sa infantesa el bon capellà allunyat de la riuada humana; ell li mostrà les magnes meravelles de l'orgue, fent-lo esgarrifar amb les contres mormoladores, i trémer amb els clarins i confiar amb les veus humanes; allí, aquell vellet va semblar en ell la primera noció musical que tot seguit florí com una dèria invencible; allí sos ulls van apendre a llegir aquelles taques rodones que posades en les línies del pentàgrama li semblaven falziots reposant en els fils del telègraf.

-Què fa el Rector de Rodós?

-Ara hi ha regent... aquell vellet va morir.

En Joan va sentir-se encadenat de cor per una llei de tristesa aclaparadora. Mort aquell vellet a qui ell ho devia tot! i mai haver-se'n recordat! L'agraïment és cosa lleugera que tot seguit la ventada se'n duu; malhaurat qui no n'escolta la primera insinuació, la que parla a cau d'orella tot seguit que un rep la cosa anhelada, la que es barreja amb la mateixa alegria del gaudi! Li farà dir una missa, i hi tocarà belles peces exquisidament dificultoses...

El mul seguí sa via ran del camí, sempre al mateix pas i fent acataments rítmics a les pedres i a les plantes. El sol es mirava en Joan fixament, amb una roent mirada que l'amarava de clarors.

-¿Veure això? és penical; portant-ne l'arrel a la butxaca mai s'esguerrà- i aquell home en collí mentre

en Joan retenia una riulla ample, fresca, així com feia temps que del seu pit no n'eixien.

-Gairebé ja hi som; ¿què va?

-¿No hi ha cap dreuera per aquí?

-Prou... però és dolenta. La ciència vera no deixa la marrada per anar per la dreuera... ¿què va?

-Està bé; no la sabia, aquesta!

De la casa pairal ja se n'obria el panell rovellat i rondinador, que nit i dia és amatent a senyalar d'on ve l'escomesa de les ratxades. De primer, sembla un parallamps, i un ocell hi reposa. Passa un respir de vent, l'ocell fuig, i la sageta del panell dóna la volta fent una remor aspra. Ja es veu la torre de la casa, enlairant una munió d'olles foradades que pengen de la paret, com una restallera de ventoses damunt la pell; ja es veu la teulada encatificada de molsa, i líquens i flors que dancen al vent. La muntanya apar que s'ajupi per a deixar pas a la mirada tendra i emocional d'en Joan; i a ell li sembla que la casa s'enlaira, s'enlaira, plena de remembrances i formosor... Ara es descobreix la finestra de la seva estada, plena de musicadures que quan ell era vailet seguia amb el dit, imitant amb sos llavis el soroll del tren que havia vist una vegada anant a trobar un metge de Barcelona: i aquella finestra embellida amb fines gràcies de la pedra feia de marc a una testa blanca.

-La mare!...

En Joan, quiet, plorava. El sol el mirava fixament...

-El noi! El noi! curriu, curriu!- exclamà la dona de la finestra.

Els gossos surten lladrant, tots els de la casa venen corrents i l'envolten; ploren, riuen, criden... Quin doll de sentiments esclaten sota el tàlem del bosc!

-El noi! el noi!

-El senyor noi! el senyor noi!

Ja és en aquella batllia de l'antigor, en aquell casal que eixoplugà a qui manava totes les pagesies escampades per aquella rogalia de verdor encisera. Ja ha passat per aquell portal de montants fornits com els murs d'un castell, i fins ha entrat en aquella presó fosca i baixa i humida que en tota una centúria sols va engolir un boig i un home corredís que havia begut massa. Després pujava per aquella escala esbarjosa, plena de realesa i entrà en el menjador emblanquinat i ple de llum. A cada finestral s'aturava, parlant sol i movent el cap. -I que en viviu de feliços aquí!- Tots l'escoltaven silenciosament, mirant-lo amb estranyesa. Va caminar damunt les amples llambordes seguit de tots, i va asseure's en el banc de la paret, assota de la panera i es recolzà a la taula, com si se li esvaís la mirada dolça i melangiosa. -I que n'és de bell tot això!- De sobte va alçar-se, en veure l'oratori. Posà horitzontalment el pastell corcat que anava balder en el clau que l'aguantava, i les portes, ennegrides per unes pintures que'l temps enfosquia, van obrir-se lentament, majestuosos, com uns braços que s'obrissin, acollidors...

-Tot igual!

Quina nierada de belleses de l'antigor!... No havien pas fugit com la seva joventut! Aquella imatge de Sant Esteve, en tants d'anys encara no havia reposat, romania tot dret dins l'or que l'embocallava i que s'havia anat esmorteint, esmorteint, fent-lo semblar de bronze; aquells canalobres negres, de unes potes separades com les de les aranyes, encara copsaven els ciris plorosos; aquells llibres que ningú entenia esperaven encara unes mans piadoses que'ls obrissin i uns ulls saberuts que'ls entenguessin, i dos gots, com sempre, allargaven les vides flairoses de les flors camperoles. Diria's que'l temps no ha passat per aquell reliquiari de vellúria.

En Joan s'agenollà, mirà a son entorn amb alegria i va fer: -Resem...- i tots senyalaren que sí, mentres sa mare butxaquejant va dir-li:

-Què vol resar?

En Joan sense respondre, va mirar-la bella estona estranyat. Ella tremolava davant del seu fill com si estigués davant d'una aparició celestial.

-I ara? Què dieu, mare? de vostè em tracteu?

-No en caldria d'altra!- exclamà el seu pare, penedit perquè en arribar li escapà de tutejar-lo.

Ell va dir, abraçant-los:

-No'm tingueu aquesta adoració; el meu esperit està malalt i cerca el baume només que en vosaltres; soc un fill com tots, sentiu? Passem el Rosari per l'ànima d'aquell vellet capellà de Rodós!

La mare tenint entre'ls dits el primer gra del rosari, agenollada i amb el cor lluny de Sant Esteve, començà la pregària i totes les mirades que escorcollaven, encuriosides, allò que feia en Joan, van anar encabint-se dins l'oratori.

-Déu vos salve, Maria, plena sou de gràcia... Deus estar ben capolat del viatge, fill meu!... El Senyor és amb vós i beneïta sou vós entre totes les dones i beneït és el fruit de vostre sant ventre. Amen Jesús.

I s'escampà calmosament una riuada de veus que entre rialletes contingudes feien la resposta.

-Déu vos salve Maria... A fè que avui no t'esperavem pas!... plena sou de gràcia; el Senyor és amb vós... Mariana, ves, mata un pollastre mentres passem el rosari... Déu vos salve Maria; plena sou de gràcia; el Senyor és amb vós i beneïta sou vós entre totes les dones... Com el vols el pollastre, noi?

-Diguem el rosari, mare.

-Oidà!... Santa Maria... Ai! Déu vos salve Maria, plena sou de gràcia. T'agrada rostir?... Déu vos salve reina i mare de misericòrdia... Ai!... Mare de Déu, quin cap tinc!...

Aixís seguí el primer misteri d'aquell rosari i, en començar el segon, plegaren, entre rialles. Sant Esteve semblava dir-los amb un somriure de perdó:

-Tanqueu l'oratori i aneu en nom de Déu,- i el pastor va tancar-lo, aquell minyó banyabaix que per un no res reia amb veu de dona i es tapava la cara per a parlar.

-Miri, senyor noi, aquí té els dos germans que suara demanava- feu el pastor signant dos brivalls que hi havia en un recó. L'un amagava la cara darrera el cap de l'altre. En veure que en Joan avançava per a fer-los una manyaga, fugiren com dos conills.

-Que sou isarts!- va fer el pare enquimerat. El pastor, aquell minyó banyabaix, tot tapant-se la cara esclafí en una rialla escandalosa que alegrà a en Joan; i ell també va riure; i llavors s'alçà tot un esclat de rialles ufanoses que eixordava... i van dinar rient. Quina dèria! Quan les rialles s'anaven apaivagant poc a poc i regnava una mica de silenci, el pastor tornava a riure i tots el seguien, uns amb els ulls plorosos i altres contenint-se el ventre adolorit per aquell sacsejament de l'alegria.

Havent dinat, en Joan va explicar una munió de coses que li havien succeït. Les boques s'obrien i els cigars s'apagaven, oblidats entre'ls dits dels fumadors. Els brivalls, quan ningú els veia avançaven de puntetes i llambregaven d'amagat. El pare després de romandre una bella estona com a extasiat, va alçar-se; va agafar la caixa del violí i la posà amb esment damunt la taula i va obrir-la. Totes les mirades van caure dins aquell estoig encatifat de vellut vermell, on hi jeia *l'esturment* que havia rebut en Joan de mans de un príncep llunyà.

-Noi, toca... em dispensaràs... i dispensi!

En Joan rebé el violí amb el somriure de la mare en plegar de terra l'infant, i tot seguit feu vibrar en aquelles cordes primorosament petjades una harmonia dolcíssima. Tantost finà, els mossos i les mosses van picar de mans plens de joia, i els brivalls saltaven, cridant, amb els braços enlairats, i els pares ploraven d'alegria.

-Nap! Napa!, puieu, cuiteu, puieu! sentireu una llei de musica!- cridava el pastor des d'un finestral.

Tots callaren. La veu de una veïna es filtrà entre la branquissada de la boscúria que voltava la batllia; i el cruixir de la clivilla que posava més tivant la prima feia aclucar els ulls d'en Joan.

-Quina munyeca, eh! i no se li enrampen els dits!

El violinista per a esvaïr aquell bum-bum innoent, que neixia pel seu entorn, va agafar altra volta l'arquet enriquit de mareperla i tocà «La Filadora». Aleshores, quin renou! quina cridoria! quin rebombori! Quan va tocar per tercera vegada, tota la casa estava plena de gent de la rodalia. Fins els carboners van entrar en aquell menjador tan ample, i aleshores atapeït d'una alegria boja.

-Noi, en saps... però molt... i mai he sentit cap cego que toqués com tu... en bona fè!- deia el pare, palplantat.

-També'n sabreu vos agafant l'arc i fent-lo anar amunt i avall com una serra; veureu!

El pare, agenollat, feu lliscar l'arquet damunt les cordes i el seu fill les anava petjant contra el negre batidor, a l'ensems que inclinava el violí d'un cantó a l'altre fent-lo brandar com una barca, i amb

aquests moviments el violí destriava una harmoniosa cançó popular que'ls arribà al cor. Quan el pare finia, tota la casa tremolava.

-Ara jo,- feu sa mare, engelosida.

Més crits i rialles i una altra veu que deia:

-Ara jo.- Aquest cop era la filla de can Segimon que s'agenollà davant d'en Joan i feu mormolar el bordó amb veu reptadora i feu xisclar la prima. Al violinista va encisar-lo aquell somriure plaent d'una gemada, galant fadrina de vint anys. -Quina dona més ingènua!- pensa en Joan esguardant-la, mentres ella exclama riallera:

Ma! Quina mena de musica!... És ben d'allò, eh?

-Sembla un passarell!...

-Es molt saberut el vostre noi, Ciana- afegí la Remei, filla d'en Segimon, -aquella noia jove, fornida i escarramassera, que duia al seu pare tultit d'un cantó a l'altre, com si fos una criatura, i feia recular el brau de la vacada, i reptava, esporuguint-los, els mossos que l'havien vist néixer.

En Joan va anar-se'n cap a la seva cambra. Allí restà una galant estona amb les seves idees. No podia treure's del pensament aquella noia rossa, colrada, sanitosa i frescal... i tant ingènua. Ses mirades, ses positures i ses rialles tenien una espontaneïtat que'l corprenia i que per contrast li portà a la memòria aquelles altres dones, perfumades, reblertes de menes d'agençaments, que havia vist pels salons esguardant amb mirades assajades davant el mirall. Tot pensant en aquella noia formosa, vestida només que per tapar-se, pentinada perque'ls cabells no li voleïessin i amb cotilla per seguir l'habitud, va exclamar movent tristament la testa:

-Quina diferència amb la dona de ciutat! que si no té color es pinta, si no té cabells se'n posa, si és grossa s'aprima i si té les dents lletges no riu! I si aquest fingiment s'acabés amb la matèria! Però els pitjors artificis els porta a l'ànima.

-Que no tocarem més el violí, senyor Joan?- feu la veu de la filla de'n Segimon. El violinista va redreçar-se de sobte i respongué sense obrir la porta de l'estada:

-No, avui prou... estic tant cansat del viatge!

I tornà a quedar-se amb els seus pensaments que li feien veure la felicitat que'l voltaria un cop mullerat amb la Remei, la dona ingènua que ell inconscientment cercava.

Aquella nit, una fosca feréstega i basardosa ho colgava tot. En sa immensa abraçada s'extenia la suau cantúria dels grills, torbada pels tòtils feixucs i les granotes que vetllaven allò que són miralls de l'estelada en les nits clares. El pastor tenia calor i s'en anava cap el gorg Blau a refrescar-se. En Joan va seguir-lo atiat pel desig de rebre una impressió de bellesa en aquell lloc on les aigües, nit i dia, pentinen les herbes pregones i poleixen les pedres que arrenca la pluja de les muntanyes pròximes.

Ja hi són, al gorg Blau. El pastor camina endavant, separant les mates que li esgarrapen les calces de vellut apedaçades i llardoses. En Joan el segueix temerós dient mots irònics, que fan riure al pastor, qui no's tapa la cara perquè la fosca ja se'n capté, colgant-ho tot: el gorg que medita, el riu que mormola i les muntanyes que dormen.

Ja és nuu el pastor. Quina impressió fa aquell home forçut i blanquinós, perdent-se en la negror de l'aigua que remou...

-Sembleu Adam en el paradís!- exclamà el violinista, i sa imaginació va endinzar-se segles enllà fins arribar al primer home. -Quan Adam obrí els ulls per primera volta, quina bàrbara sensació de meravella! El primer home no tingué infantesa, no tingué temps d'avesar-se poc a poc a gaudir de la bellesa. ¿Què devia passar-li en veure la primera nit, en veure que tot, tot, es fon en un color impenetrable, que tot es mescla, arbres, aigües, rocs i nuvolades? Devia fugir adalerat, topant amb els troncs i enfonzant-se en els llacs, devia remoure's fortament esglaiat, interrogant la divinitat arcana. Quina tortura, la primera nit del primer home! i en veure la primera celístia, i la primera resplendor de sol, quina alegria! No; això no va ser! Déu ho va preveure, i perquè no patís li infongué el sòn i ell va dormir-se com els homes d'ara. El sòn deu ser la nostra única deixa del paradís, perque dormint és de l'única manera que no's pateix... Quin poema sífònic el que digués tot això! Vui fer-lo! Ja estic cansat de servir de conductora transportant la música dels altres per aquests mons! De primer hi haurà una bella exposició de les remors de la nit, els grills, els tòtils, les granotes, les òlives, la cascada... els mil cants perduts en una nit meravellosa d'istiu. Després, el clam d'Adam, la caiguda al gorg, després la dolçor de la sòn i el primer raig de sol i un esclat d'alegria triómfal!- i es posà a cantar, enlluernat

d'inspiració, movent els braços amb energia i mirant el cel ple de foscors... Quan va finir volia fixar-ho, i no duia res, ni un parrac de paper, ni llapis, ni tenia claror; i tement que aquell esclat d'harmonies anessin riu avall, cap a la mar de l'oblit, va dir al pastor: -Anem a casa depressa!- El pastor no podia respondre de tant riure, sentint-lo cantar sol tanta d'estona.

-Dexi'm fer un salt i prou!- va respondre el pastor, removent l'aigua amb la mà, perquè no li conegués que reia d'ell.

El pastor va pujar a una roca i es llençà al gorg ombrívol. En Joan, admirat, va exclamar:

-Quina impressió deu fer això!

-Ho provi pas, senyor, hi ha pena de la vida!

-Si però ho necessito pel meu poema!

-Ho provi pas... miri que si l'erra la paga!

En Joan pujà a la roca, mirà la fondària fosca que paorosament s'obria als seus peus i convençut va dir-se:

-Demà hi saltaré... ja sé nedar!

I van anar-se'n cuitosos.

Tot l'endemà en Joan va estar frisós. Glatia per fer aquell salt a l'aigua tenebrosa. Era una necessitat del seu esperit i el desig se juntava amb la por i la vergonya, -un fill d'aquelles muntanyes no podia desdir del pastor.-

Avui lluu al cel un trocet de lluna. Els núvols passen amb lentitud davant la claror d'argent. El pastor i en Joan ja són dalt de la roca i dos ocells han fugit, en deixondir-se amb la remor de les passes.

-Miri bé com salto jo, sap?

L'aigua sorolla i les roques són xarbotades.

-Ben bé de cap, i al mig del gorg... sap?

En Joan mira al seu voltant i conta esporuguit:

-A la una, a les dues...;- mira la fondària i torna a començar.

-Ara sí! Una, dues... que és molt freda?... una, dues... ara no! Esperem que passi aquest núvol... ara, ara... una, dues,- i torna a mirar la fondària, després el cel, la bosquíria plena de misteri i les muntanyes altes que's perden en el firmament.

-Avui fa massa fret... demà... demà;- i tot vestint-se, se mossegava els llavis enquistat de veure's vençut de la por infantívola de la mateixa foscor de l'aigua on trobaria suggestions d'inspiració i originalitat decisiva per a arrelar-se en la memòria dels homes. La natura reserva als més ardits riqueses incomparables. Si ell podia llençar-se allí baix, quin domini hauria damunt el pensament de la humanitat vulgar i desconexada dels misteris! Però quina fondària tant paorosa! quina fosquíria tant freda!

Son esperit, torturat per les emocions de la glòria, aviat va trobar en aquell gorg una causa de noves afliccions. Feia vuit nits que anaven al gorg i encara no havia saltat. Això el feia estar consirós i anava migrant-se.

-Noi... no sé pas, *emprò* ton pare i jo estem tots alarmats... fas un posat de trist! Que no et prova això?

-Molt!- respongué pensívol.

-I *dôs* que t'enyores?

-No!

La mare callava i ell seguia cavilós, amb faç macilenta. L'omplia de recances aquella nova sensibilitat, a cada moment impressionada per les remors i les visions més petites. Tot aquell món era per a ell una deïu de inspiració. Quina errada, l'haver corregut tantes terres deixant la deïu d'un treball més fèrtil que no era l'execució de les obres dels altres! Prou aquella personalitat que posava en son treball de violinista, li deïa a cau d'orella que ell tenia quelcom que no hi era, a les solfes que estudiava... Aquells

miracles que li exigia cruelment el públic, fins a exhaurir-lo moralment, eren corcó d'aquesta ànima que avui se sent nova, sensible, voladora en els espais de la inspiració més sublim. Ara ell se'n donava compte entre aquella natura feréstega, i sentint una mena d'atracció sinistra envers el gorg, que ell tenia al cap, com aquelles sonates que sols conseguí d'executar després de nits senceres d'estudi i de una preocupació constant, gairebé malaltissa.

-Avui... o saltaré o me'n vaig!

La nit era ben fosca... la lluna no es veia. Una lleganyada, de bon matí, isqué de part de França i s'anà extenent, extenent, i ara fa nit quieta, muda damunt l'encontrada.

-Avui, avui,- i va pendre aquella decisió íntima amb la qual cada dia de concert li calia apaivagar les inquietuds íntimes que sentia abans de sortir al públic. -Avui!... avui!-

Pren l'embranchida dalt de la roca. Però s'atura de sobte. Torna a començar i es llença, mentres el pastor crida esglaiat:

-Que fa, senyor!... no corri tant!... no corri.

El violinista no ha sentit res, i com té massa embranzida, cau damunt d'una roca; no s'ha sentit clapoteig d'aigua. Un cop feixuc i un crit estrident esgarrifaren el pastor.

-No ha saltat bé, i la paga; pobre senyor noi!

Damunt d'una roca el pastor va agafar-lo, com un morent. Anava ressolant, ressolant i tenyint de sang l'aigua misteriosa del gorg Blau.

-Necessitat! Necessitat! correu! veniu!

El moliner ho ha sentit. Surt a la finestra i sent els crits de part del gorg. Agafa la escopeta l'encara al cel i esclaten dos trets, senyal de dissort, i s'encamina cap al gorg tirant altre cop dos trets d'alarma que'ls ecos repetien com si la natura volgués ajudar la veu tèntrica d'auxili.

Llunyanes, molt llunyanes brollen dues fogaines i després se senten dos trets i més cap ençà fan altre tant.

El pastor sent passes. És el moliner que arriba. S'emporten en Joan...

Allí al molí van eixugar-lo, van vestir-lo i li feren pendre vi i oloar vinagre. Una dolor clavada a la mà esquerra va fer-lo reviscolar.

Sentí gust de terra i l'anguileig de la sang que li baixava del braç. Ja'l tenien net i embenat, i encara se sentien frisosos els espetecs de les escopetades...

El pare d'en Joan també va llevar-se. Ben cregut que hi havia foc, aiguat o lladres, sortí a la finestra dient:

-Si no fos pecat desitjar un mal... fins me'n alegraria del que deu passar! ben segur que'l noi hi passarà una bona estona. A ell li agraden tant les coses estranyes!

I abans d'encaminar-se cap el lloc de la dissort disparà la escopeta de canó llarg.

Més que en un llit és en una torre de matalassos on reposa en Joan. Fa vuit dies que hi està. De dia compta les bigues del sostre, de dreta a esquerra, d'esquerra a dreta. Ara seguides, ara saltant-ne una, ara saltant-ne dues, ara comptant les més distants, després les més juntes. N'hi ha quatre de bigues i ell hi veu les quatre cordes del seu violí i les petja amb la mirada i canta amb l'imaginació. El desvari no'l deixa. La febre l'ablana.

-Quina processó tant llarga! vull anar-hi jo també. Miri, doctor, quina corrua! Mozart... ell mateix porta el penó... em fa patir, té una fesomia abatuda; se veu que ha passat misèria... Oh, Mendelssohn! Miri Bach... Joan Gabriel Bach... abans de tornar-se cego... Beethoven... pobre, com perd el compàs de la processó!... tant sord... Chopin: ¿sent com tus? s'està morint, pobret!... Liszt, quins cabells tant blancs!... Wagner, mal arquitecte, quantes de parets llises ha fet... Ricard... Ricard... vina... mira l'obra d'en Gaudí... la portada del temple que fa... allò són proporcions... Quina processó tant llarga... Miri doctor, miri! què em fa?.. que'm punxa?

-No, és una injecció... procuri dormir, calmi's, que li convé el repós...

-Sí després que hagi passat la processó!... Aquests sí que no'ls conec... si gairebé no's veuen...

semblen fets de boira... mig esborrats!... pobrets! En Rubinstein, el pianista; en Sarasate, tots els pobres executants... van coixos, agònics... si gairebé no poden seguir i cauen... doctor corri... doni'ls una injecció, que's moren... que no arriben tant sols a la generació futura; moren dins les orelles dels que'ls han sentit... seran oblidats per sempre com els tenors i els toreros... com jo! igual que jo que'm moriré aquest mateix segle!... correu!... cuiteu!... porteu-me papers i ploma que tinc el tema del gorg!- i se asseia al llit cridant a tothom.

-Calmi's, don Joan... que li convé repós.

-Calli vostè!... i no torni a entrar més, quin fàstig! Sembla un empresari! Mossen Fèlix!... vingui vostè que és un home de cor bó, faci'm una caritat... seguí aquí, ben aprop meu que li dictaré. M'estic morint d'inspiració... quina mort més terrible... quin trasbals que sento dintre meu! Jo ho diré tot a vostè perquè'ls altres no'm comprenen! Que'l molesto?

-No home! molestar mai! però potser el perjudiqui!...

-El que'm mata és no poder desfogar-me... miri's soc com un aucell lligat a terra amb les ales lliures i fornides... les faig moure i no'm puc remuntar... quin suplici!... vostè se'n fa càrrec, que també ha compost... els metges són gent encatronada per la ciència i tenen el cor de suro... *Descansi!* oi!... i aixís hauré de morir-me sense deixar res. L'home no té dret a morir-se si no deixa quelcom de més interessant que un vulgar esquelet!... Ara que escric un poema sinfònic del riu! primer tinc escrita la calma matinal i el riu que neix entre un roqueral abrupte... se sent un remat, un pastor, el vent, el cant de les àguiles, el xiulet de l'isart... després el riu se torna una cascata aixordadora i tot un devassall d'orquestració ho descriu, fins que torna l'aigua a lliscar calmosa... ara hi ha muntanyes quietes i passa per una fàbrica on se senten les remors del treball i les cantúries dels homes i de les noies que treballen... arriba a un poble on hi ha una festa, amb danses populars i llums alegrois que s'enmirallen en l'aigua... i el riu sent l'alegria i el tema del neixement de l'aigua se barreja amb les danses del poble... i per fi, passant per clotarades i valls, arriba a mar. Tema del mar tot majestat... tot realesa, el metall esclata a tota força ufanós... superb... i el riu prenent comiat de la terra fina dins la mar! Notes llargues de corda, tot molt pausat, molt fi, com un èxtasi!

-Molt bé... molt bé, m'agrada molt!

-Veu, ara'm sembla que estic més tranquil... Apunti... Clau de sol... sol, do, mi, re...

-Mira Joan, et toca la medicina.

-Ja ho veu, Mossen Fèlix... aixís em mataran... ben segur que això ho mana aquell metge que té cara d'empresari... criminal!

-Calla fill meu! que no't sentin... que són aquí mateix...

-Ja'ls hi pot dir ben clar... el meu metge és Mossen Fèlix... ara estic mellor!

-Déu ho vulga!

-Senyor Joan no s'enquimeri, venim a curar-lo,- va dir temerosament la Remei, entrant de puntetes...

-Ja hi som! això és pitjor que un concert!... Mira Remei, si consegueixes que'm deixin en pau amb Mossen Fèlix et farà un poema!... També podrà fer-se un poema festiu... Strauss ha descrit les entremaliadures d'un trinxeraire pels carrers de la ciutat... Figuri's quin poema sinfònic que tenia mig pensat, per fuetejar amb la batuta a les dones insoportables de les ciutats. Un poeta que surt al camp amb una damisel·la. Ell li canta la puresa del camp i ve una tempesta... Això ben orquestrat; força corda perquè el que cau és una pluja a torrentades. El poeta s'eixopluga sota un arbre; la damisel·la sota un altre i quan la pluja escampa, el poeta no coneix la seva companya... tota destenyida, de cabells, de llavis, de galtes... el cos deformat, les arrugues marcades... i a terra l'aigua tenyida de coloret! El poeta fa una riulla cruel, agafa el ram que havia fet i el dona a una pastora, que passava amarada com ells, però d'una beutat excelsa! Tot se pot dir en música!... ah!... i la dona pintada, de ciutat cau morta de l'afront i la gelosia!

Els metges amb unes bates blanques van entrar sense dir res a ningú... Mossen Fèlix va alçar-se, la Remei va fugir esfereïda... Anaven a curar-li la mà. L'aire de l'estada s'anava omplint de les sentors fortes dels remeis que li posaven.

-Em deixo curar, però que Mossen Fèlix no es mogui; és el metge del meu pensament!...

-No hi ha res que dir- feu el cirurgià amb amabilitat.

-Ja ho veu, Mossen Fèlix, que si jo no me afanyo no podré seguir la processó i em sap greu de morir-

me amb el meu mateix cos. Jo sento que la inspiració em crida!... i aquests pentàgrams m'ofeguen... sempre junyit! Vui seguir lliure la clariana benhaurada de les inspiracions; amarar-me les nines de llum... tan esmorteïdes com les tenia vora les resplandors febles i malaltisses de les ciutats! Ara em sento com un ofec i és que'ls pentàgrams m'entortolliguen com uns filferros i em sento el violí clavat al pit...

-El veig perdut, aquest xicot!... pobre Joan el miracler!- digué un dels metges que havia arribat aquell dia per a veure'l. -Quin canvi ha fet aquest home en pocs anys! Fins als trenta era un home feliç. Quan va atényer el cim de son renom mundial li vingué la fal·lera de compondre... i sempre l'haurieu vist lluitant entre l'estudi, les vuit hores de tocar el violí i la frisor de no poder escriure. Això el posava malalt. Un cop que no va assajar, per poder escriure, el públic ho va conèixer... i ell també: aleshores sentí la tragèdia de veure's aplaudit sols per cortesia i per tornar als seus miracles va matar-se nits i dies, com un asceta! Sort que llavors vingué a mi i el vaig distreure fent-li fer vida de camp... i de família. A casa l'estimen tots! Ara els he deixat consternats! Com que és un àngel! qui no l'estima! és una criatura! Darrerament fins feia rebequeries. Havien d'anar a l'hotel a cercar-lo en auto en el moment precís que'ls teatres eren plens; sempre deia que ho faria malament, que posessin un rètol anunciant que estava malalt... que ell no's sentia els dits, que feia massa humitat, què sé jo! El que patia! I sempre aquella por de donar un desengany! -M'han posat tan amunt que ja no hi arribo,- em deia un dia plorant de ràbia davant un contracte que no volia firmar, per un teatre cabdal de New-York... Per això jo li vaig dir: -Reposi... vagi a casa seva una temporada.- Els tics nerviosos se'l menjaven i la visió de les grans multituds l'esfereïa, perquè sempre li venia al pensament que hi havia el doble d'orelles que no de caps d'espectadors, i això l'enervava... si sembla un vell i no té quaranta anys encara!

Mentres el pobre Joan es sentia dut per les visions delirants, el món musical cercava les darreres noves de la seva salut. Tota la batllia era plena de gent inconeguda. Admiradors, amics, periodistes. I tots els periòdics havien dut fotografies del lloc on caigué, de la casa pairal, d'ell, del pastor, de sa família i de Rodós.

No hi havia remei. Un dia els metges veieren la negror sinistra de la gangrena arrelada en els dits de la mà esquerra; aquella que's sentí adolorida al molí. Van parlar tancats en una cambra més d'una hora. Tothom va estremir-se. No hi havia remei. En aquella mà s'hi arrelava la mort i calia de tallar depressa!

-Si el malalt no fós el violinista miracler, ja fora curat; li haurien tallat la mà el segon dia... ara com és ell, ho havem provat tot i ara havem esperat massa... Si no li tallem la mà avui mateix, perdrem la mà i la persona... Vostès diran què decideixen.- Això deia un cirurgià menut, de frontalera ample, llisa i lluenta, que duia lents i parlava depressa i confós.

Avui la batllia està de dol. En Joan és operat. L'han adormit amb l'excusa que l'havien de curar i li farien massa dolor i ell s'ho ha cregut. La malícia i la seva ànima mai no s'havien mesclat... Avui la batllia està de dol... tots parlen baix i caminen de puntetes i els plors esclaten continguts, i els respirs s'apaguen a mig néixer.

Damunt una taula, en una safata coberta amb un drap, hi ha la mà de'n Joan. Tots els que passen la miren i s'esgarrifen. El pobre pare la vetlla; l'esguarda fixament movent la testa i plorant; s'escriuixen en veure aquelles taques negres i aquella inflor terrible.

-I doneu gràcies a Déu, que si no cuitem és ben mort,- va dir-li el cirurgià.

-També morirà quan ho sàpiga... Avui ha mort la mà i després morirà el cos,- va respondre sanglotant el pobre jaio.

Després va un metge ros, prim, de bigoti retallat, agafà un escarpell i començà de tallar la mà per a veure el límit de la gangrena.

-Per Déu, no la fassi més malbé!- va dir amb tant viva expressió el pobre vellet que'l metge estranger va entendre'l i marxà.

-Nasi!... oh, Nasi!... diu en Joan que se sent dels dits- va fer la Remei abraçant-lo... -I és que li creix una altra mà!...

-Potser és un miracle!...

-Tots ho diuen això... no cal que us feu il·lusions- va dir amb urc un practlicant jovenet.

-Remei- exclamava el pare, -mira la mà... és morta! i el noi sense mà també és mort... veus, mira-la... és ben morta! ja és freda!... i tant saberuda... en tot lo món no n'hi ha cap com aquesta!...

El pobre vellet va abastar els dos canalobres de l'oratori i en posà un a cada cantó de la mà i va quedar-se tota la nit al seu costat, com si vetllés el cadàver del seu fill.

Avui en Joan surt de casa. Camina poc a poc i s'ho mira tot amorosament i somriu com un infantó. Porta el braç penjant d'un mocador negre, lligat amb un llacet darrera el coll. Tots els de la casa volen acompanyar-lo i ell rebutja a tothom amb suavitat.

-Vull fer un passeig tot sol... vull pensar moltes coses- va dir al brançal de la porta i s'anà allunyant. S'anà fent petit, petit entre les soques dels arbres, les mates de brucs i les volivardes.

El seu pare tremolava i la mare va tapar-se els ulls i trencà en un plor de condol, tot dient:

-Ai, si veu que no te mà!...

-Déu faci que no's mati... que no's tiri cingle avall...

-Calla, tu! No cridis la desgràcia.

-Aneu-hi... aneu-hi... no el deixeu sol... que no podrà contenir la pena!...- afegia sa mare ofegant-se.

A l'era van aturar el batre, tota la batllia se encongia al davant seu; i en Joan mormolant feliç una harmonia que li dictava sa ardenta inspiració, s'anava fent petit... petit, entre les eures i les albes, les falgueres i els arbossos.

-Només un que hi vagi!... Vós!... seguint-lo per la carena, pel cantó bagueny- digué el pastor al pare.

-Jo hi aniré,- barbotejà la Remei.

-Poc a poc... no feu remor!...

I amagant-se darrera els arbres el seguiren el pare i la Remei. Després s'hi afegiren la mare i el pastor i fins els mossos pel cantó solei de la muntanya.

Tot d'una en Joan va aturar-se en sentir dins el silenci de les muntanyes el soroll d'una fontana i va romandre bella estona mirant el raig d'aigua que sortia d'un catau fosc i queia en la pica, fent un bé de Déu de bombolles que pujaven i baixaven, rodones i plenes de clarors. Tenia sèt, i va ajupir-se a beure, recolzant en la pedra el braç embolicat de benes i amb un manyoc de cotó que li posaven per a dissimular l'amputació. S'alçà després d'haver begut amb repòs, tot sospitant que no tenia mà esquerra perquè no hi sentí el pes del seu cos en el manyoc. Es tregué lentament el benam, es mirà la pell cosida i llençà les benes entre unes mates.

Com una ventada passaren pel seu pensament totes les tortures dels seus concerts, tota l'esclavitut cruel de les hores d'estudi, aleshores que sentia trucar a son cor dolls d'inspiració, tots els seus deliris d'immortalitat. En Joan se sentia llibert i no avorria la vida sense la mà prodigiosa; i amb els ulls resplendents d'esperança i els llavis tremolosos d'emoció, va agafar una branca i es posà a cantar ben alt i amb més entusiasme els temes del primer poema, de la primera obra seva lliure, sanitària, de la fita que marcava el començament de son ver camí d'artista genial.

Entretant la gent de la batllia sentia un horrible calfred. La mare alçant les mans al cel va exclamar esfereïda:

-Canta!... sentiu? canta!...

-Oidà!... canta sol...- feu el pare que ajupia el cap estemordit.

-Canta!... Fill meu... Fill de ma vida!... s'ha tornat boig... pobret!... s'ha tornat boig!

-I ben boig!...

Tots van sentir una punyida al pit, i s'alçà tota una garba de braços, i va fer-se tot un ramell de cors que tremolaven i les llàgrimes van brollar de tots els ulls. I en Joan seguia cantant ple de benhaurança, i fent-se petit, petit, entre'ls ginestells florits i les oloroses viadelles, sota un cel immaculat i respirant un aire ple de cantúries...

(Moyà)

LA IMATGE.

Aquell jorn en Ferràn va sortir de la petita església emmesteït i sense conhort. Hi havia ajudat missa

com cada matí. I son ànima no es va eixamplar en l'espai infinit de la meditació com solia, cada volta que les foscors del temple l'embolcallaven. Aquell jorn li encongiren son cor temerós pensaments que li esvaien el perfum místic. I ell el trobava faltar amb neguit. Tancava les parpelles fortament i mirava de fit a fit tot sovint el Sant Crist extès de braços; entre ciris que cremaven silenciosos senyalant el cel. Fins havia equivocat respostes de la missa! I això el torturava, perquè tenia l'ànima molt sensitiva i feble i sempre ofegada en penediments de coses petites i corsecadores.

Tot jup amb els ulls baixos i les mans enllaçades, avergonyit, se n'anà a veure en Fèlix, l'escultor amic d'infantesa, que tants de camins li havia pregat que anés al seu estudi. Però ell tenia por. Els nuus l'esglaiaven.

Aquell matí sentia una indiferència gran per tot. Es trobava feble de cor, i com a esborrat de esperit. Això el feia pujar lentament per l'escala de marbre, amb l'ànima buida i mormolant una d'aqueixes cançons banals que es senten pels carrers, que de tant que'n aturdeixen es fiquen insensiblement dins de nosaltres i en surten com una remor de borinot. Va arribar al terrat, respirant depressa i allargà la mirada per damunt de la ciutat i veié el cel tèrbol, melangiós, agullonat per xemeneies alteroses i parallamps punxaguts i sentí que en son cor s'hi abocava més tristor. Trucà a la porta de l'estudi on treballava l'escultor. Després que'l timbre sonà tot decidit, en el silenci van sentir-se passes. Uns ulls miraren per la reixeta i una veu esclatà: -Gràcies a Déu!- I la porta va obrir-se d'una revolada a l'ensems que'ls braços d'en Fèlix voltaven el pit d'en Ferràn.

Aquest va alçar els ulls i tot seguit els abaixà com un dormilega ferit per la llum del sol. En la paret hi havia guixos d'acadèmies clàssiques, i es sentí més feble i tremolós. Un estossecc de dona va fer-lo recular sobtadament. En Fèlix, que'l coneixia, va dir-li amb dolçor de mare:

-No t'espantis, vina!

Allà sota la claror enlluernadora del sol que es filtrava per uns vidres, glaçats i gruixuts, hi havia una model dreta, tota vestida de blanc. Tenia'ls ulls de cel i la cabellera d'or. En Ferràn la veié de cua d'ull i va saludar-la sense moure la mirada de les rajoles. Son amic segué en un tamboret alt de tres peus, enfront de l'obra, i febrosament sos ulls saltaven de la dona al fang, mentres sos dits anguniosos anaven treballant amb els *palillos*. I de mica en mica es formava l'imatge de aquella dona que mirant al lluny semblava menysprear altívola al artista tot dient-li: -No'm faràs tant bella, no!- I en Fèlix amb son treball coratjós, massa gran pels seus estudis i forces, com tots els treballs dels joves, semblava respondre ardit: -Veurem!

...Entre tant se sentien els respirs que es barrejaven amb el soroll que feien uns pica-pedrers en un solar veí...

En Ferràn sofria. Els ulls li escaparen cap a l'estàtua que feia en Fèlix i la trovà formosa. Després la mirada se li va allunyar fins a la model i sa bellesa l'enlluernà. I enlluernat pensava: -Mirar una dona no és pecat!...- i va esguardar fixament per primera vegada una dona!

-Que no dius res, Ferràn? Mira, veus això que faig? És un d'aquests treballs que'n diem de escultura filosòfica, oi tu?

La model feu un moviment afirmatiu mirant en Ferràn, i aquest va estemordir-se en sentir que es deien de tu.

-Vui fer escultura d'idees, vui fer sentències amb el fang! ¿Veus aquella processó de gent que camina amb els ulls enlairats? Figuren els que segueixen l'ideal, però, veus? tots cauran a l'abisme, imatge del càstic que troben els que no fan les coses pensades reposadament, lluny de les resplendors enlluernadores de la joventut. Avança cap a l'ideal mirant per on camines! això diu aqueixa escultura!

-Molt bé!- feu en Ferràn amb ingenuïtat.

-Oh! si jo tingués més tècnica... El meu cap va massa endavant i les mans es queden enrera... pastant escarnis dels meus pensaments trascendentals!

-Veritat que no es té d'acorar?- va dir la model a en Ferràn.

-Es clar!- va respondre aquest, colpit de l'emoció de rebre una mirada d'aquells ulls de cel. I restà capcot, avergonyit, sota un impuls de penediment! Havia mirat una dona! li havia parlat! s'havia posat en perill de pecar anant a un estudi!...

En Fèlix veient que la Mercè mirava al seu amic girà el cap i va trovar-lo amb els ulls entelats.

-Què tens? què't passa?

-Que no's trova bé?- va fer-li la Mercè posant-li la mà al front.

I ell, en sentir-se tocat per unes mans fines, gentils, es redreçà sobtadament.

-Sí, sí...- digué amb veu apagada. El pobre Ferràn es desolava del seu gran fracàs. Tot el seu petit món era en desordre. Es trobava isolat i dut per viaranys inconeguts, com la primera fulla que cau i voleia damunt la ventada furiosa d'un temperi.

D'aquell dia estant, en Ferràn visqué atùit. Sempre arrugava son front la petjada de pensaments que'l torturaven. Feia moltes de preguntes a sa mare. Perque no s'estranyés, deia que eren per tranquilitzar un amic que tot li deia. I aixís se sentia lliure de les espines dels escrúpols i cada dia anava a veure la Mercè quan ella eixia de l'estudi d'en Fèlix. I quan més la veia més trist es posava i quan més trist, més es migrava.

Amb el coratge titànic que sols tenen els esclaus d'una dèria aguda, en Ferràn pujà altre cop a l'estudi d'en Fèlix. No hi era la Mercè dels ulls blau cel i la cabellera d'or, i els dos amics van parlar una estona.

-El *clou* de la bellesa és la dona, creu-me!- deia l'escultor.

-No ho sé!- va respondre èn Ferràn que admetia aquella conversa amb la llibertat que li donava el record de la paraula de sa mare, la qual opinava que no era pecat de parlar de coses relliscoses amb sentiment artístic. -Per a mi, no ho podem jutjar nosaltres això!... Primerament, perque hi ha un altre meitat d'humanitat, feta de les dones, que també jutgen! què et dirà una dona si li preguntes què és més bell, l'home o la dona? Dirà l'home, perque li plau el coratge, la força, el geni... els muscles, perque ella és feble! No podem judicar nosaltres, creu-me. És molt difícil substraure's al sexe!...

En Fèlix es quedà espalmat de sentir-lo. Abans no li podia parlar de la bellesa humana.

-Com has canviat en un mes, Ferràn! Fins et trobo com més envellit... més magre, com si sofrissis molt!... Ara si que't puc mostrar el que estic fent sense espantar-te! ¿Veus com en l'art no hi entren les baixeses dels vicis? Vina, vina, però de primer escolta. Vull simbolitzar la força humana. I aquesta força s'ha representat amb figures de gran musculatura i això trovo indigne de l'home perque tot ho devem a l'intel·ligència i els homes que en tenen molta no són pas els gimnastes. Per això trobo fals l'Hèrcules per a simbolitzar l'home poderós actual. Jo represento l'energia humana per una dona prima, feble... per la Mercè, saps? però d'una mirada que punxa, d'una mirada plena d'intel·ligència... Vina, vina.

Quan en Ferràn fou a la cambra i va veure la estàtua, va cloure fortament els ulls i reculà escruixit. L'escultura era la Mercè nua!...

Sentí que les il·lusions li fugien i va posar-se a plorar. Aquella dona que estimava bojament, com es mostrava davant els homes! Ell que la creia un àngel, que per viure accedia a vestir-se de blanc i a restar quieta fent de model, potser pregant de vegades sense moure'ls llavis, pregant pels seus pares, jaents darrera la llosa d'un ninxo que rebia la mirada del sol i la flaire de la mar! Ell que l'havia somiada creienta i bona com ell, i tot somiant, l'havia besada amb recança per por de fer-la impura! Quins plors feia, pobre Ferràn, aclucat d'ulls davant d'aquella estàtua freda, humida, que duia en la mirada el caliu de la pensa potentia de tota una humanitat!...

La seva mare amb esglai, va dur-lo a casa el metge. La pobra vídua tenia por que's tornés boig. Parlava sol i s'amagria com un tísic.

-D'altres dones més enllotades han assolit després resplendors de virtut excelsa! Cal que la Mercè s'encamini, sí; jo soc responsable si no es salva, perque soc l'únic que puc corretgir-la!- es deia, i entre l'empenta de sa estimació i l'obligació que imposava a sa consciència li digué que l'amava. Amb quina suavitat en Ferràn li parlava de coses quietes i dolces; de records de l'infantesa, de miracles de Sants, de impresions místiques de la Naturalesa. Però la Mercè juguinejava cruelment amb ell. Avui, a l'estudi, semblava mirar-lo i somriure amb dolcesa esperançadora, i quan anaven pel carrer plegats el feia migrar entre menyspreus i befes, dites cridant. La gent es girava i ell al seu costat abaixava les parpelles. Aquella dona tan gentil estimava l'escultor, i si tenia tractes amb en Ferràn era per fer-li gelosia... i en Fèlix l'estimava molt... però només per la seva sublimitat plàstica!

La Mercè va convence's que en Ferràn no li servia per a fer esclatar sota l'esperó de l'enveja l'estimació somiada d'en Fèlix, i va dir-li mots escandalosos, venjant-se de les incomoditats de aquells consells que li endreçava per que fos bona.

I en Ferràn no tingué més remei que fer-se fonedís. I ho confessà tot a sa mare. Després passà jorns molt penosos, amb la pensa fosca, atapeïda, lassa. Quan se li aclarí la ment va escruixir-se; es veié lluny, molt lluny de Déu! El seu cor sagnava entre les urpes dels penediments, i poc a poc s'anà

enlairant cap al Creador entre la vella aroma reviscoladora que tornà a sentir ensenyorida de la seva ànima.

En Ferràn ja era al convent, aquell tant gran i silenciós, tant isolat entre verdors de boscúria i tant lluny dels pobles, aquell convent que només es veia del cel estant. Hi vivia martiritzant-se el cos per a purificar l'ànima. El seu cor sempre copsava tristor... En Ferràn, els primers temps, romania amb la faç esllanguida, la mirada baixa i els llavis somorts, sense somriure que'ls féss descloure. El seu cor sempre copsava tristor, una tristor massa gran per a ell, una tristor que semblava cercar lloc en altres cors, perquè tots els que'l veien s'entristien.

Després començà de niar dins ell una guspira d'estimació pel convent. Se sentia agraït a aquelles parets blanques, sense cap ornament que traspués vanitat, a aquella cambra d'ample finestral i a aquella biblioteca on s'espolsaven pergamins arrugats que ningú entenia. Aquesta estimació s'entreveia en ses paraules plenes de dolcesa mística. Explicava als visitants la fundació del convent. Feia aturar els ulls en detalls subtils d'arquitectura, i, ple de joia, parlava d'una Verge nova, que tenien encarregada per l'altar major. Esperava'l temps que's podria agenollar davant de una imatge de la Verge, una imatge més per consolar-lo en la dolçor de les oracions dites humilment. Tot sentint el pare rector que la va veure a ciutat, ell ja la veia en l'altar, i pregava!

Quina festassa farien el jorn de la benedicció! Van emblanquinar tota l'església. Ensajaven un himne que des del chor s'esbandiria pel temple il·luminat per centenars de flames enlairades. Pensant en aquella festa tot el convent feia una bunior de goig.

El cel era clar. Els falziots amb xiscladissa infantívola volaven damunt el convent. La lluna s'alçava rogenca, fent-se petita i blanca. Semblava que s'alcés per a esguardar el sol que baixava, baixava com a freturós de reposar damunt de les muntanyes de l'horitzó.

Mentres en Ferràn i sos companys s'endinzaven a la boscúria passejant com cada dia, va arribar una carreta arrossegada per dos bous resignats, calmosos, forçuts. Duien la Verge nova, aquella Verge de tant de preu, que fora la joia de l'esglesiola!

El temple estava fosc. Sols lluïa la flama de la llàntia del Santíssim, quieta, muda, i senyalant al cel damunt el vas d'oli pacífic.

Dins de l'església retrunyien els cops de martell damunt les escarpes; i els cruiximents de les fustes i el grinyolar dels claus, ofegava els respirs fatigats. La caixa s'obria i els cors bategaven. El Pare-Rector amb emoció va treure a grapats els flocs i papers que feien de niu caliuós a l'imatge, i les testes se movien plenes d'admiració mentre els llavis somreien tendrament...

Era ben fosc quan tornà en Ferràn amb els novicis, de la boscúria. La Verge era al presbiteri. Semblava una visió entre les negrors del temple.

-Ja ha arribat la Verge!...- feu una veu.

I tots els novicis entraren al temple. I restaren silenciosos movent la testa corpresos, embadalits, davant d'aquella joia, que els havia costat tres anys de privacions duríssimes, d'aquella joia que'ls havia costat dolor i desig, i per això era més vestida d'amor i d'il·lusió.

Va entrar en Ferràn, tremolós de goig. Al esguardar-la d'aprop arrugà el front, obrí els ulls esfereït, reculà. Foll d'ira, amb el martell que hi havia a terra va donar colps amb tota sa força a la cara de l'imatge, dient amb veu eixordadora:

-Sacrilegi!... sacrilegi! profanació! És una perduda!

L'estol de religiosos va agitar-se esgarriat. Alguns fugiren, esglaiats entre la fosca i d'altres, més serens, van agafar-lo. I quan el tingueren subjectat, d'aquella imatge tota de marbre, sols ne quedava el cos. La testa rodolava per terra amb la cara desfeta; les mans enllaçades en positura de pregària, fetes a miques, eren trepitjades...

-Sacrilegi!... sacrilegi! És la Mercè!- repetia cridant ronc en Ferràn amb els ulls sortits i la cara d'orat.

La Verge somniada, obra d'en Fèlix, era la imatge fidel de la Mercè, aquella dona d'ulls de color de cel i cabellera d'or que estigué a punt de allunyar en Ferràn de Déu, xuclant-li la mirada i trocejant-li el cor.

El temple estava buit, l'imatge mig esmicolada s'emmantellava de la fosca. La flama de la llàntia del Santíssim, quieta i muda, senyalava al cel tremolosa, esgarriada!

LA MARQUESA DE LA PLATJA NEGRA

Braola la mar sota la nit tenebrosa. Udola la ventada damunt les ones blanques que s'alcen i s'ajupen en la foscor. Les barraques dels miserables pescadors de l'art, cruixen adolorides embolcallant el petar de dents dels que tremolen de fret. Tot són remors que esgarrifen; la platja llarga, que's perd en l'infinit, apar que tremoli davant la mar com la verge cristiana davant la urpa folla del lleó famolenc. Els homes que al matí havien fet com cada dia, la processó lenta, constant i resignada que estira la corda tivant i regalimosa, han sentit el calfred de la paor: les ones, un sust, i totseguit un impuls d'invocació sobrenatural, davant la mort que veien ajupida traidorament dins les tenebres; els nois ploren de veure plorar i els infants dormen confiats com si els àngels del cel els vetlessin nit i dia.

En la barraca més distant de les onades hi havia una claror feble i misteriosa que eixia entre les fustes, acompanyada d'un gemec que enternia. Era la *Marquesa* que estava malalta. Així la anomenaven a la dona més vella de la platja negra, perquè en sa llunyana juvenesa tingué un fill, el Pollet, amb un veritable marquès. Després, la malaltia la feu repugnant i la misèria la arreconà en aquell pilot de desvalguts. El Pollet, el seu fill, havia volgut ésser torero per a assolir, sota el llor més popular, l'enlluernament de l'or que sempre li feia somiar la seva mare. Fracassà sorollosament; i com volia ésser com el Gallo i no va arribar-hi, li deien el Pollet.

Aquests dos desgraciats eren els més benivolguts d'aquella platja negra, apartada de la gran ciutat, on les ones de la mar deixaven tota la brutícia i les ones de la urb hi ajeien les despulles de la humanitat, els vençuts de la misèria, els rebutjats pel garbell de les virtuts. La sorra era fosca i polsosa, les barraques brunes, la barca i les xarxes negres; els homes corbats, malaltissos i vestits grotescament amb robes velles, com si fossin disfresses improvisades.

Feia molt de temps que no s'havia vist un temperi com aquell. Tota la rastellera de barraques fetes de canyes, troços d'estora i llaunes de petroli rovellades, estava a punt d'ésser engolida per les ones, cada vegada, en la foscor, més alteroses i fornides... Una onada coberta d'escuma va mullar tota la platja, el llumet de la barraca va apagar-se i el gemec seguí... Una esgarrifança crudel va somoure tots els cossos; i a la remor de la mar i a la ventada furient es juntaren els crits d'angoixa de les dones i criatures.

-Fugim! fugim! som morts! fugim!...

Sense cap paraula, les mans dels homes es junyiren dins les tenebres; totes agafaren la barca i la pujaren arena amunt, fins al mur on finia la platja, sense pals, ni palanquí, entre una cridòria que eixordava; després van anar a les palpentes i cada un va aturar-se davant la seva barraca, i allí, drets, romangueren immòbils, rebent la ventada freda i els ruixims de la mar; silenciosos, cercant-se els ulls en la fosca per a interrogar-se. Tots sentien recels al cor, tots sofrien la mateixa tortura. Si la mar pujava, la fugida era penosa i la mort fatal!

El Pollet sentí l'engúnia, el neguit de fugir. La seva mare era vella i malalta i no podia caminar. Deixar-la morir negada era una crueltat que l'esborronava. El pobre noi s'atansava a les clarors de les pipes.

-Qui sou?

-El Borni.

-Què me'n dieu del temps?

-Que haurem de fer molts de *quiebros* per a no tenir *cogida*, Pollet!

D'altres no li responien o mormolaven una restallera de renecs, per a esbravar-se de l'ira congriada en llurs ànimes davant el temperi imponent.

-Pòrta-la a l'hospital, gamarús! ¿que et creus que és com els barnois ta mare?

El Pollet s'encaminà a la barraca fosca, agafà sa mare, la qual febrosa i delirant rebé la mullena de l'onada, recollí els cèntims que tenia en un pot de conserves amagat a la sorra i fugí. La fredor de la ventada reviscolà la velleta. -On me portes, noi?

-Anem a casa la tia.

-Boig, ens treurà com sempre! Anem a l'hospital, que em moro de fret i defalliment!

-Agafeu-vos bé al coll. Aviat hi serem!- La velleta junyí ses mans ossudes i fredes per davant del coll del seu fill, mentres ell posà les seves sota els genolls de sa mare, s'ajupí una mica i començà d'allunyar-se amb pas segur i ferm, sentint a cau d'orella el respir febrós i rítmic de la seva mare.

Sobtadament va llampegar: la claror parpallejava en el firmament, il·luminant la platja negra que's veia com un munt de despulles llançades pel mar. Els pescadors, en llampegar, miraven la barca, miraven la mar, les barraques, les cares dels que'ls voltaven i el cel atapeït de nuvolades sens fi. I veieren passar el Pollet, peu descalç, duent calces de pescador, i un jaqué negre escurçat i brut, enduent-se'n la *Marquesa* abrigada amb un mocador fet de pedaços multicolors. Tots van acomiadar-se'n amorosament, mentres ella responia amb veu rogallosa i feble, que tothom sentí amb estranya pregonesa entre tantes de remors paoroses:

-Adeu! Adeu! veniu a veure'm!... abans que mori!

-Aviat hi serem, mare... no ploreu, no tremoleu!- i les onades avançaven i li voltaven les cames d'escuma; emportant-se'n sorra sota els peus el feien aturar per a no caure a l'aigua. Semblava que'l mar tenia el desfici d'esborrar les petjades dels peus nus d'aquell pescador.

Aixís arribà a ciutat. Els carrabiners van aturar-lo:

-*Que es esto, Pollet? Contrabando?*

-...La mare! La porto a l'hospital!

La claror d'un fanal que van atansar, descolgà la velleta de la fosca. Tenia els ulls fixos al cel, immòbils, la boca oberta i seca, les mans enrampades; el cor aturat!... aturat per sempre! Un d'aquells homes mig esglaiat va dir-li:

-Apa, doncs! Afanya't!

El Pollet amerat de ruixims i suor, en trobar sota'ls peus terra ferma i veure els fanals dels carrers encesos i oïr la remor dels tranvies, feu un sospir de reviscolament, i emprengué son camí fent aquell passet menut, menut, com quan duia coves de peix al mercat.

-Aviat hi serem! Ara sí que som a port! Aviat hi serem!

Quin gran recer que era, la ciutat! De tant en tant, s'oïa el xiular del vent i es veien els resplandors dels llamps silenciosos damunt les cases altes i els arbres arrengherats, plens d'ocells. La gent es passejava arrecerada i els brolladors seguien sa cantúria.

Un estol de joventut que seia al volt d'una taula rodona de cafè, en veure en plena nit aquella visió l'esbroncaren entre rialles escandaloses i crits burletes.

El Pollet no'ls respongué. Assaboria, ple de goig, l'estar a cada respir més aprop de l'hospital, on la seva mare trobaria un bon repòs.

-No en feu cas d'aquests ximplers, mare! Aviat hi serem!

I per carrers i places i rambles enllà, entre les remors dels tranvies i cotxes, seguit de les mirades encuriosides de tothom, desfilà el cadàver fred de la Marquesa que en sa joventut hi havia passat opulenta, vanitosa, admirada i temuda... i la duia aquell nin elegant i ros ara convertit en un pescador de l'art vençut i miserable, un pescador de la platja negra, que ple de bon amor de fill deia tot corrent, regalimant suor de lassitud i neguit:

-Aviat hi serem! Aviat hi serem!

LA BARCA VELLA

En Jan ho havia dit sempre: -Dels dos bessons: l'un per la pàtria, l'altre per mi!

Al primer que anà a la guerra, tot just arribat a la trinxera, una bala li travessà el front, aquell front que a en Jan li semblava prometedor com una auba. Tota una vida per a servir només de aturall a una bala, com si fós un sac ple de sorra o un tronc d'arbre. Al menys hagués mort matant o tant sols ferint un soldat enemic!

Una nit sense estels, una d'aquestes nits que el cor és ple de sobressalt, que les remors se senten

massa i el pensament delira, en Jan, que tant havia semblat en sa llar l'amor patri, tot sospirant pregonament agafà el segon bessó pel muscle i amb veu tremolosa i els ulls baixos va dir-li: -Fill meu! tu ets el darrer i et vull per a mi... fuig!

Tenebres enllà, muntanyes amunt, lleugers com ocells de nit van marxar. La remor del riu els ofegava la fressa dels passos; l'un darrera l'altre, pujaven cap al cel, cobert d'una nuvolada atapeïda, feréstega. Caçadors d'isarts, ben tost assoliren la serralada al cim de la qual passava la fita que dividia dues nacions. En Jan i el seu fill van mirar acorats la muntanyada entre la fosca. Va semblar-los que un centinella els reptava irat, immòbil.

Un besar ressona al cim i dugues ombres es separen, l'una devalla per l'Espanya, l'altra per la França: de sobte s'aturen... aquella fita els sembla més alta, més vivent, més humana... sembla l'avi.

-Pàtria, perdona'm... sia per vos, pare!

-Un per a tu... el darrer per a mi!

I seguiren avançant per la fosca que embolcallava l'herba curta d'aquelles muntanyes pirenenques, les clapisses, les congestes somortes, els xaragalls riolers i els llacs somniosos.

En Jan rebia noves del seu fill amb freqüència.

«Soc en un poble de marina -deia en una carta- i faig de pescador. L'aprenentatge ha estat dur i la fam cruel. He anat a tirar l'art que és una manera de professió dels desvalguts, dels vençuts de la vida, és un enfilall d'humanitat abatuda... Cada home, com un catúfol, puja carregat i baixa buit... Quina llàstima fem! És la cordada d'esclaus de la misèria, empresonats de bell nou cada matinada. He anat a sardinals, una mena d'alambrada de fil tenyit on el peix s'empresona com els pobres soldats; a palangra; al bou; a gambinejar, què sé jo! Poc podeu pensar el què són les mulettes, ni caure de clatell quan un rem o un escàlam o un estrop falla; quines rialles a la barca i quin dolor i quina vergonya! Només la idea que ho feia per a vos, vellet, i sol i aclaparat, m'encoratjava a seguir una via plena d'asprors.

Ara, si em veiéssiu no'm coneixeríeu; vaig vestit de mariner, fumo amb pipa i tinc les mans dures i corrugades; no sé pas si ara podria compondre amb rapidesa com quan era al diari. Visc en una barca vella que hi ha abandonada en una platja llarga que'n diuen Sabanell. M'anomenen el *Gabatxu* i el patró i els remitgers m'estimen molt. Quan guanyi més, vindreu amb mi. La mare, del cel estant, me dona dalit, i en les nits clares, quan abans d'adormir-me li dic el Pare nostre, mirant al cel, em sembla que veig els seus ulls que'm miren entre els estels tremolosos. Per al meu germà també prego; però quan és ben fosc, la cara ben tapada amb les mans! vull que hi arribi la oració, però tinc por que em miri... sento una vergonya pregonna, molt pregonna, clavada al cor com si fós un ham gros, ple de rovell!»

La vellesa d'En Jan s'accelerava. Cada dia es tornava més testa blanc, la cara més arrugada, les mans més tremoloses i el cap més ajupit. El corc d'haver fet desertar el noi el torturava: la baralla que tingué un diumenge a la taverna on van fer-li retret escandalós per haver negat un soldat a la pàtria, el ferí de mort. D'aquell dia ençà començà d'anar tot sol, parlant llargues estones i no mirant a ningú: les mirades li semblaven punyides, vivia en una eterna lluita entre el amor patri i la estimació paternal. Fugia de tothom, com un malalt temerós d'encomanar sa malaltia, fugia, al mateix temps que desitjava que'l cridessin de tots els portals. L'ofec de tant en tant li trasmudava la color i el feia recalcar per les parets... pobre! fins el dia que trobà una excusa per deixar el poble no feu un sospir a tot esplai. Aquell mes, el *marineret* no havia escrit com de habitut i el vell va marxar sobtadament i joiós com si fés una entremaliadura. -Vaig a veure què passa!... si en una barca n'hi dorm un, també n'hi cabran dos! la barca farà de breçol!... hi dormirem com dos bessons!

Sabanell al capvespre és tot un poema, solitud i silenci regnen en harmonia: la boscúria és callada i la mar s'adormissa; el cel fa el darrer escarafall del jorn, amb lluminositats esplendoroses del sol que se'n va i la lluna que arriba. En Jan hi va arribar, veié la platja llarga i la barca negra i vella i sola, sentí una dolcesa penetrant i va encaminar-s'hi tot seguit. -Allí és casa del noi!

La platja de Sabanell és llarga, es perd a l'horitzó... la barca és llunyana; cada cop sembla més lluny! En Jan fatigat de caminar damunt la arena blana, mira a tot arreu. Prop de les ones, que pugen i baixen i treuen escuma, veu un home quiet que sembla que no respiri, té una canya a la mà, la mirada fixa i l'esperança al cor. -Deu estar pescant... I si fós el noi!- En Jan s'hi atança i veu que és un vell... -Bon home, sabeu si allí hi ha el Gabatxu?-

-El Gabatxu, dieu? que esteu de broma!

-Sí, aquell pescador francès!

-Es va negar amb es llagut de'n Tem... fa tot plè de temps... al mencus dos mesos... fugiu! que piquen!

Sobtadament la canya del vell pescador s'arqueja i es sacseja frenèticament, convulsa; el pescador tira i amolla, i d'entre la blavor del mar surt cuetejant un peix tot d'argent.

En Jan romangué com extasiat pel dolor, immòbil, amb la boca oberta, els braços caiguts.

-S'heu quedat parat de veure sortir aquest paiu... És un llubarro. Avui n'hi ha una experiència!- li fa el pescador carregant la pipa, després d'haver grumejat i parat la canya.

Finat de cansament, arrossegant els peus com penitent encadenat i amb els ulls eixuts i llents com si tingués febre, arriba el pobre Jan a la barca morta. Apar un orat en la agonia del desvari. S'aboca a la orla i ressegueix tots els recons. Troba la pipa, la petaca plena, un setrill, roba endreçada, un sant Crist penjat a la contraroda i la gàbia amb el passarell mort de fam. El pobre vellet s'enterneix en veure aquell ocell mort que li prenia troços de pinyó a la boca; un eterniment pueril s'aplegà al dolor atúidor que l'havia deixat estàtic, i trencà en un plor terrible.

No podent restar dret s'ajegué sota proa i allí entre les fustes velles d'aquell llagut trist i negre i mig corcat, sentí com una suor freda es confonia amb les llàgrimes ardents que brollaven dels seus ulls, sentí que la vida li fugia poc a poc, que son cor s'aturava i que tot era foscúria, silenci i fredor, i romangué ert, amb les mans damunt el pit, immòbil per sempre més, i amb els ulls, oberts a la claror de la lluna. Una abella va posar-s'hi i no's van cloure.

Mentres tant una gavina volava pels aires movent les ales amb lentitud, dos bastiments llunyans avançaven en la ratlla de l'horitzó, tot terra a terra, damunt les ones: bronzejades per la lluna naixent, passava el gussi d'un nanser, el carro del terrassà omplia de remors la pineda solitària, i el grill començava la eternal cançó de la nit: tot seguia la vida, tot seguia la vida davant la mort!

El cadàver del pobre Jan no ha tingut llosa ni terra que'l cobrés, la barca vella li fa de sepulcre obert a la claror del cel: els escàlams són els canalobres, per a posar-hi ciris el dia de difunts... la roda de proa és la creu sense braços, i els corbs endolats el vetllen sinistrament, cada nit se'l miren els estels i les ones li mormolen oracions. Al toc suprem del judici, en Jan, lliure del pes de la llosa, s'alçarà i serà el primer d'arribar davant Déu!

Avui la mar s'ha anat fent grossa, les onades una a una creixien com si volguessin abastar el cel, l'arena es removia com paorosament esglaiada, l'aire s'omplia de ruixims i la remor de la mar plena d'escuma arribava al bell cim de les muntanyes.

El cel era sembrat de nuvols que's removien com una fera mig ensunyada. S'estiraven i se aixamplaven, o be s'aclarien i amuntegaven com si cerquessin una positura per a emprendre l'escomesa. Una ventada forta, folla, passà torcent els pins i ageient les canyes i esborrant els clams de les campanes que demanaven misericòrdia, i un llamp caigué al mar i un tró s'escampà fent trontollar la terra. Llavors la mar esdevingué tota blancall, tota remor, tota follia; arribava a la sorra i es llançava fent un moviment d'urpa, i tot seguit pujava per l'areny com si volgués, ajupida, arribar a la barca vella. Una ona li mullà la quilla, una altra les escotes i la més fornida i alterosa la sotsmogué, la desclavà i va endur-se-la mar endins, entre la tempesta esgarrifosa! El cadàver d'en Jan anava de babor a estribor, mentres la barca pujava i baixava damunt d'aquell desvari d'onades que l'esberlaven i omplien d'aigua. La tromba marina voltejava sinistrament com a vespa d'un fibló ple de verí. Va sentir-se un cruixit de fustes i la barca va esmicolar-se, les taules saltaren i un fum humil s'alçà sota la pluja forta. Després del llamp, un tró rodolà brunzent damunt la nuvolada!... quin enterro pel pobre Jan que mai havia vist la mar!

Ara la platja és deserta, llisa, i el cel ben serè, el pinar sembla més primaverat, tot té la bellesa excitant d'un jorn ben clar després d'un jorn de pluja; la barca de la mort no hi és, els corbs no hi volen al damunt. La natura haurà volgut embolcallar aquell mort sense llosa i per això li ha donat sepultura la mar... Oh no! ha estat una estranya deessa qui se'l va endur a fons...

La Mort de Mar era penedida dins sa barbacana tenebrosa... la mort de la mar, la que mata negant generacions senceres, la que no porta d'alla esmolada ni mantell voleiador com la mort d'en terra!

La Mort de Mar enfonza els homes sota aigua, després els aixeca i si no respiraven els tanca els ulls amb una espina lluenta que porta en una pota; i esclafint una rialla, que fa tot d'escuma, se'n va a cercar-ne un altre. La seva visió és terrible: és una mena de cranc gegantí cobert d'algues que tallen, sembrat de pardilles que esgarrapen i cargolins que punxen; és un monstre mig vivent, mig roca, que té el cap de dona surtint del cos com el d'una tortuga; els ulls enlluernen i endormisquen; les potes xuclen com les dels pops, i la seva boca és plena de verins mortals que ella escampa per l'aigua entorn dels bastiments. Qui ha vist la Mort de Mar, aquella mena de niell infernal que neda a flor d'aigua, mai

més no s'allibera del seu record. La seva tràgica imatge sinistrament s'aferra al magí... Molts de marins que l'han vista s'han fet monjos penitents!

La Mort de la mar no té òlives, ni rats penats, ni corbs que evoquin el seu record com la Mort d'en terra... La del mar té estols de rufins, munions d'aranyes; taifes de llúdries que escampen la paor de nit i dia.

La Mort que us dic, plorava, tot cargolant-se les potes en la pregona barbacana. Sos ulls lluminosos pel dolor, esguardaven les despulles del fill d'en Jan.

Sentint apenada sos sospirs d'angoixa, la mar es feu tot ones; i els déus dels temperis s'enterniren i suscitaren núvols i llamps i trons i ventades, i la Mort de Mar sortí de l'aigua i varà la barca vella i plena d'emoció se'n duqué el cadàver del pobre Jan i amorosament, amb la joia infinita de qui repara un mal, va juntar el cadàver del fill amb el del pare i els deixà sota una roca, en el fons de les mars de la França.

(Blanes)

EL MALALT NOU.

Aquell dia en el pati de la Creu de l'Hospital tot era llum i alegria, moviment i cridòria i rialles llargues i eixordadores. Els estudiants jugaven a geps. Una pilota espellifada brunzia pels aires, fent ajupir les testes i girar les cares. Quan ne tocava un, s'alçava tot un chor d'exclamacions i befes que no entelaven l'ardidesa dels estudiants, embriagats, per la delícia brivallesca del joc. El sol reviscolava els malalts i enardia els convalescents i feia lluir les caixes de betum dels cira-botes, i els galons, visera i tots els metalls del municipal que volia posar ordre al mig d'un estol de xicots que a cada paraula que deia, l'ofegaven amb grans aplaudiments de mofa.

Vingué el mestre. La pilota va ser amagada en la foscor tèbia d'una butxaca. Tots els estudiants van llevar-se el capell amb serietat i respecte. I de tot aquell escampall de jovincels que formiguejaven pel pati, se'n feu una corrua atapeïda, darrera el doctor que pujà l'escala, entre el renou de sabates que's barrejava amb rialles contingudes i converses apagades.

Fins el mestre, aquell home de frontalera arrugada, bigoti clar i nas recte, sempre pessigat per lents d'or, semblava sentir l'enlluernament de aquell dia i en passar pel davant d'un llitet del recó, on hi ha nens, va aturar-se i digué, acaritant-ne un:

-¿Com te dius?

-Nen!...

-¿Com se diu ton pare?

-Papà!...

-¿I ta mare doncs?

-Mamá!...

-¿Quants anys tens?

-Sí, senyor, doncs.

-¿D'on ets?

-De casa.

-¿On és la teua casa, maco?

-Sí senyor!...

En la sala sonà una riallada general entorn d'aquell nen ventrut, que es mamava'l dit, tot seriós, i de tant en tant ensumava una candela que li arribava als llavis. I van anar-se'n cap a la sala dels homes. I damunt l'agonia lenta del geperut veí que tothom coneixia, no hi va caure cap més riallada.

Ja són amb els homes. Els llits resten plens de capells. Ara hi entra el metge. I per damunt les ànimes retudes dels malalts s'hi extén l'esperança, la dolcesa del consol... I totes les cares esgrogueïdes i demacrades s'il·luminen amb un bell somriure.

-Hi ha un malalt nou, al 5. Tots el volten i li fan preguntes. Ell respón amb mirades tímides, com un nin que es sent vergonyós.

Aquell malalt nou s'havia guanyat la simpatia universal. Tots els estudiants volien saber-ne tota la vida. Tots sentien el desig de consolar-lo. El malalt nou amb sa distinció i bondat va congriar tota una sardana de joventut que l'estimava.

El doctor del nas recte, sempre pessigat per lents d'or, va fer-li preguntes i va examinar-lo. Va arribar el moment desitjat. El mestre explicaria. El silenci era gran. Tots el miraven atentament. El malalt nou s'amagà sota'l llençol i també escoltava com els estudiants.

Aquell bon metge parlà en termes científics. Amb aquelles paraules que astoren als profans, i que després fan arronsar les espatlles. I amb aquells mots que semblen treballengües, digué que aquell malalt estava molt malament, que podien venir grans complicacions, que podia durar, pel cap alt, dos anys, perque sa malaltia era incurable!...

Un cop va acabar sa magistral llissó clínica que sols podien entendre els estudiants, digué al malalt, tocant-li el muscle:

-Apa, que aviat us curareu.

Als ulls d'aquell jove brollaren dues llàgrimes i movent la testa tristament, va dir:

-Ho he entès tot, ¡soc metge!

Hi hagué en tots un moviment.

-Sou metge?- va dir-li el catedràtic, després d'una llarga estona. I no pogué afegir res més. Tenia un nus a la gola.

Els estudiants el seguiren, impressionats.

En el pati de la Creu, el sol enlluernava... I l'alegria i la cridòria... i les rialles llargues i aixordadores no's sentien, malgrat estar-ne lluny el mestre del nas recte, sempre pessigat pels lents d'or. Els estudiants parlaven baix i miraven a terra.

* * *

I allí dalt a la sala, el malalt nou plorava amargament, entre un silenci feixuc, crudel, el silenci de l'estranyesa dels altres malalts que es miraven fixament, fixament, amb la pensa enterbolida...

L'ABISME

Entre cel i terra, al bell mig de la muntanya alterosa, sempre clapejada de neu, es veia aposentada en un rocam abrupte la casa més vella de la encontrada. Allí sota, al peu del riberal, hi havia el poble de Roques Altes, amb ses cases brunes cobertes de lloses de pissarra, que de lluny semblaven les escates d'una serp gegantina. Al seu damunt tot un cercle de carenes on les boires voladores amanyagaven les congestes que's tornaven petites, petites, com un pensament que s'oblida, davant del sol de l'istiu que feia lluir el plomatge de les àligues que solcaven el cel plenes de majestat.

En aquella casa solitària, que de tant enlairada semblava feta per a donar acolliment als àngels, tot el poble de Roques Altes hi havia posat els ulls excitats pel misteri. D'ençà que la Roser havia tornat de la terra baixa, els seus pares tenien un posat d'atuïts que corprenia i parlaven poc i sempre duïen els ulls baixos. Altrament la Roser no sortia mai de casa. Ningú va veure-la monjoiar trepadella, ni herbejar pels camps i ningú la sentí cantant, tot fent anar el fússó. Ses mans no s'havien espinat més amb les gatoes. Sempre tancada a casa, sols eixia de nits, sola i lassa com una ombra vivent i enigmàtica.

-Cap a la peça, Tanu?

-Què s'ha de fer!

-Fa bo de veure la cullita... és bona, és bona!...

-Sí que *hu é!*

-I la Roser que fa?

-Va fent.. Adeu... adeu!- i el pare de la Roser s'esmunyia tot seguit, amb la bota penjada i l'aixadó al

muscle.

Les dones mai no van poder escometre la mare de la Roser. Sempre anava depressa, fugint de les conegudes escornifladores i sense aturar-se pels portals com feia abans. Aixís que la cridaven tenia una resposta a punt: La truja li pasturava, el pollí no estava fermat, l'aviram allunyada... i la Roser amb febre.

-Que no surt la noia, Sila?

-Quan s'escau...

-Que no's lleva?

-Quan s'escau...

Un dia en Tanu i la Sila van contradir-se. El pare digué que feia llit i la mare que estava a l'era; i per tot el poble passà com una ventada miserosa l'idea que mentien.

El *Carbassot*, el germà de la Roser, era aquell pobre gollut alt i fornit, amb mirada d'infant i somriure de faltat. Sempre que algú li parlava mirava de reüll í baixava el cap.

-Jaumet! Oh Jaumet! Què fa la Roser?

-Fa mitja.

-Que no hi va el metge?

-Fa mitja.

-Oi que la mare t'ha dit que no diguessis res?

-Fa mitja la Roser.

I li ventaven un xuflet o li donaven una empenta.

-Ai!... Ai...

-Sebes de godai! Ves! tant garnagàs i no sap res!

I el misteri creixia.

El jorn de l'aplec de Sant Magí, la Roser no va anar-hi com cada any a les ballades que es feien a l'era del mas Negre, i això que aquell any tocava el flabiol el jaio de cal Roc, que refilava com ningú. Tots els festejadors esperaven amb ànsia aquella tarda per a contemplar la gentilesa enyorada de la Roser, sentir-li aquella veu tant candorosa i rebre, encar que fos de cua d'ull, un esguard de sos ulls plens de dolcesa somiadora.

Quan el flabiol i la cornamusa enmudien, el sol se ponía i l'alegria s'apagava, esclatà tota la malícia de la dona del matalot del traginer.

-Que tants de misteris! Per mi la Roser té el mal de la meva somera.

-Déu te faci bona! llengua de serp!

-Prou ho sé! si parlo aixís és que ho puc parlar. Sabeu qui era aquella dona que duia en Tanu amb l'animal? La llevadora de Fustanyà!... Cert com avui he menjat trumfes.

D'aquell dia ençà la casa més vella era mirada amb esglai, i les dones van repassar les portes de llurs cases per veure si havien caigut les creus de palma beneïda que'l dia del Ram hi clavaven perque no hi entrés la bruixeria.

Quan les boires, dies i dies, embolcallaven la casa de la Roser, tothom sentia la gaubança de tenir un enemic allunyat, i quan la ventada les espargia arreu, el poble de Roques Altes passava la angoixa d'una onada de superstició. Si per atzar el llamp esqueixava un avet o l'esperver matava les gallines o el porc senglà malmestia els conreus, la masia vella era mirada amb ira, els punys la amenaçaven i les llengües la maleïen atiades per la rancúnia.

La tempesta ha estat forta; els trons han rodolat per la nuvolada, els llamps han caigut a la boscúria i les pedres que rebotien damunt les roques s'amagaven entre les herbes i es fonien lentament. L'aire té una frescor reviscoladora. Se sent flaire de terra mullada i entre els núvols que es mouen com si volguessin anar-se'n, es veu un bocí de cel blau, net i pur i radiant d'alegria.

La casa de la Roser és tota bruna. Apar una bauma; tot són negrors. Les parets i el faldar de la xemeneia, la llar i l'escon, el sostre i les eines, els vestits de la mare, la barretina de xeixa del pare... i les mirades i els cors i les ànimes! Tot semblava emmirallar l'ambient de la tempesta paorosa. Entretant la Roser muda i resignada va infantar una noia... i entre aquelles foscors hi esclatà un traç de blau com en el cel... eren els ulls del fill, que's movia i plorava ple de vida.

Els trons se sentien a cada respir més lluny; la mare deia les malediccions més baix i la llevadora es senyava amb menys devoció.

-Be, Sila, no sieu caparruda! Deu-me roba per la noia! Tan rexiuxida com és!

-Ni un fil; que es mori de fret!

-Quina culpa en té la criatura?

-Si em torneu a parlar d'això la llenço al pou,- i va agafar la formatgera i la va rebotre contra un soc que hi havia prop de les lleves que sostenien una perola.

La Roser, plorant, s'extasiava mirant aquells ulls de cel, aquelles galtes rosades i aquell caparró sedós, tot sentint una gran recança d'haver fet malbé els vestits de la nina que ara foren pel seu filllet, a qui tremolava la barba.

Resignada va agafar la safalina que feu d'amagat pel caparró del seu fill, i amb el cobre-llit vermell, endegà un vestit, mentres la llevadora plorava de veure aquella criatura que aniria vestideta de vermell com un dimoniet, en una casa on hi havia una caixa plena de roba neta i ben perfumada.

El neixement d'aquell infantó va dur a la casa vella un neguit d'orat. La Sila passava el dia plorant i maleint; en Tanu, aquell home cepat i bo, que s'adormia de tant en tant, probava d'aconortar-la i no'n treia res. La seva dona li responia insultant-lo i amenaçant-lo. La Roser, sempre callada, passava els dies mirant el seu fill, i el gollut no's movia del costat de la criatura vestida de vermell com una rosella i li tocava el nasset camús amb la punta del dit i reia, reia ple de bonhomia.

Tots els ulls de la casa fugien de llurs mirades. Menjaven i dormien, sortien i entraven sense dir-se res. La rialla del gollut esclatava entre el silenci feréstec. Els remors del vent i les cantúries del bosc hi entraven barrejant-se amb la fressa de l'olla que bullia i el potejar del bestiar. I el neguit rosegava nit i dia.

La mare de vegades esdevenia delirosa. Alçava els punys, apretava les dents i obria els ulls com esperitada. Un jorn, amb les batolles arborades, encalçà la Roser per a pegar-li, i ella abraçada amb el seu fill anava a tirar-se pel finestral damunt els pallers de l'era per a fugir camps enllà, però en aquell moment aparegué l'aplegador de la Mare de Déu del Món, que al temps de la plega de la llana, anava a cercar-ne un velló com cada any, i al sentir la cridòria de la mare, va apaivagar sa follia, mostrant-li la imatge de la Mare de Déu i fent-li besar amb sos llavis tremolosos d'ira, els peus, les mans i fins la cara de la Verge.

Entretant la Roser, espalmada, decidi fugir per sempre i anar a captar.

És un mati ple de claretats; el sol surt joiós i la rosada mor rient; la boscúria canta i el xaragall saltirona damunt les pedres; l'aire passa lleuger com si volgués assolir els espiadimonis morats que amb ses ales invisibles, s'allunyen, se atancen i s'aturen en l'aire. Regna la gaubança dels primers jorns de calor; les patateres van morint i els blats tenen les espigues curulles i caigudes, semblen monjos humils, capcots, arrengherats i en oració sublim; passa el vent que ve del cel i deu preguntar-los si estimen a Déu, perque totes les espigues se mouen i afirmen, i pels camps s'allunya una remor suau que és un sí eternal, dit en veu baixa.

La Roser obre el ventalló mig adormida; son respir s'atura i son cor batega, inundat d'esglai. El seu filllet no era com sempre al seu costat. Mira esverada sota el llit, cerca esfereïda tots els recons; remena la pallassa i surt de sa cambra; dona una llambregada escorcolladora. Tot era al seu lloc; el bast, el perol, la dalla, el sarró de pell, les estelles i els tions, els calamàstecs i la escaçadora i el torn. La Roser fa un crit, plorant, i ningú respon. Una gallina cloquejava en l'era. Se sent el remuc dels bous que resten ajeguts en la cort plena de tiranans. Després, amb defici mira els armaris, el forn, el pou, la pallissa, els galliners, la cort dels porcells. Altre cop l'esglai l'estremeix, en veure la safalina a la menjadora dels garrins. -Déu del cel, si se m'hauran menjat la filla!- I clama al cel agenollada i enlairant les mans, i una llàgrima rodola per sa cara tremolosa. Tot de sobte, com si hagués obirat quelcom, s'alça, es frega els ulls plorosos i exclama:

-Això és la mare!

I va anar a remoure la palla entre els pallers; les llocades fugien adalerades, les oques alçaven el bec en l'aire i el gos d'atura la mirava amb temença.

-Jaumet!... oh, Jaumet!- Cansada de cercar entre la palla i de desfer pallers, va romandre una bella estona cavilant. S'agafava els cabells i els estirava, se mossegava els llavis i cloïa les mans, i els pollets bequejaven al seu voltant i el vent la daurava amb el boll de l'era.

-Jaumet... oh Jaumet!... Jaumet, maco!... Jaumet!

El gollut va comparèixer tot ranquejant i fent baballes.

-Jaumet, fill meu! Jaumet, on és la nena?- va dir-li abraçant-lo fortament entre sanglots que ofegaven; i el gollut abaixava el cap i mirava de reüll i plorava, de sentir plorar.

La Roser, desesperada, va agenollar-se davant del gollut i va besar-li els peus i li demanà perdó dels mals tractes que li havia fet de petita, i el gollut que sempre estava callat i trist, en veure's besat sobtadament, sentí per primera volta en sa vida l'enfolliment de l'alegria, ell que es corsecava de gelosia quan feien festes al gos o tenien la gata a la falda. En l'ànima atrofiada d'aquell homenàs, va entrar-hi la primera emoció, i volia parlar i reia i plorava i picava de peus.

-Jaumet, ja veus que t'estimo, diga'm on és la nena.

El gollut estremint-se de goig, restava amb la boca oberta i els ulls negats, sense dir res. La seva ànima neixia davant d'una estimació.

La Roser es sentia ara penedida d'haver-se apartat sempre de son germà perquè li feia vergonya, i es colpejava el front contra els seus genolls, en veure que son germà no li responia.

-Jaumet, diga'm, on és la nena?- El gollut tornava a mirar de reüll... ho sabia... però era testafirm i desconfiat i obedient. Si la mare li deia una cosa, la feia, encara que li costés la vida. La Roser va sentir-se defallir. Son germà no li diria on era el seu fill, encara que'l matés. Si l'amenaçava era pitjor; i veient-se aclaparada, va deixar-se anar damunt de la palla i trencà en un plor que corprenia. El gollut va asseure-s al seu costat, dient-li de tant en tant: -Fes-me més manyagues!...

Pels ulls de la Roser passà una rauxada de claror. La seva ànima somreïa. Entre les negrors de ses penes es destriava un poc de celístia.

-Jaumet, no'm diguis pas on és la nena, sents? que la mare et pegaria! Ves, ja te la dono... ves, toca-li el nasset!- i feu una riälla fingida, una riälla morbosa de boja que delira. El gollut de sentir riure, també va riure, fregant-se les mans.

-Afanya't, Jaumet, ves! toca el nas a la nena i jo et donaré una faldada de peres!...- i va alçar-se.

-Jo no!

-Per què?

-Jo no!

-No vols que vingui? Per què? si jo te la dono la nena! Jo venir?
Fuig home!... ja... ja... ja! Vaig a cercar les peres. Adeu,
Jaumet!... mira, si estimes la nena, jo pegaré als que't diguin
Carbassot.

I el gollut va somriure infantívolament; i la Roser sentia que'l cor se li eixamplava, i agafà entre ses mans el cap del seu germà i va fer-li un bes al mig de la frontalera, tancant els ulls amb devoció, com si besés l'imatge del seu fill, emmirallada en la pensa malaltissa del pobre gollut que s'encaminava vers el tocom on era la nena, per a tocar-li el nasset camús, com feia sempre.

-Gorda-la bé la noia, sents? que ara és teua!

-¿Oi que sí?... au! que vull les peres!

-Tot seguit!-

La pobre Roser en veure que'l seu germà se'n anava pel camí que giragonsejava, tot planejant arran de la cinglera, va sentir una emoció tant intensa que no pogué alçar-se. Estava lassa, capolada i sentia que son cos era més feixuc i que sos membres s'aplanaven a terra com si fossin morts i no volguessin deixar el repòs eternal.

El gollut seguia camí enllà, depressa. Com les befes i patacades l'havien fet maliciós, desconfiat i testafèrm, de tant en tant es girava, i veient que la Roser no'l seguia, somreia estúpidament. Entretant, sa germana esperava que ell tombés la boscúria d'avets més pròxima per a seguir-lo de amagat.

La Roser s'alçà entre'ls pallers; semblava un cadàver que surt de la tomba. Rufacades de pensaments malastrucs l'atuïen; l'infàmia on l'havia menada l'espèrver ciutadà li enterbolia el magí amb una onada d'ira; les amenaces de sa mare, el furt del seu fill, la temença d'ésser vista per son germà, l'ansia de petonejar el seu nadó, donaven a son rostre tota la bellesa de la tragèdia; i començà la via darrera el gollut.

En encaminar-se vers la boscúria va veure la truja, que com no li havien posat el clau mudegava les trumfes i les menjava amb desfici. La Roser va passar-hi poc a poc, amb por que s'esquivés i ella fos vista pel gollut. Després pegà una corredissa i s'arracerà en la primera soca de la boscúria, on a l'hivern udolaven els llops famolencs. Allí va romandre damunt de la molsa que encatifava les roques, sotjant el seu germà que s'enfilava per la muntanya. I l'anà seguint amb els ulls oberts i els cabells penjats. L'amor de mare li feu sentir la voluntat fornida dels orats que deliren, i en sos muscles la força màgica dels histèrics; i entre roca i roca, tremolosa feia camí, era la imatge del dolor seguint una innocència estòlida, però guiadora. Mirava el gollut com si fós l'estel guiador de la nit més sublim de l'any!

Finida la boscúria, la Roser, ajupint-se entre les mates, seguia les petjades del gollut sense veure'l. Soltadament una remor pròxima li glassà el respir i quatre cabirols passaren com el vent fugint del seu germà. Ja és dalt de la muntanya i la ventada li glassa la suor; sent que va massa escarida de coll i es tapa la boca temerosa de fer un atxabuiro, i per ses nines hi entren claretats que encisen, i al seu entorn brolla tot un món de carenes, clapisses, torteres i cingleres, i la seva casa es veu petita; sembla un roc caigut de la muntanya. La Roser tremola de por i de fret. És arribada a l'estanyol blau, i allí no hi ha boscúria ni mates; n'arrencà dues i va cobrir-se tot el cos i seguí caminant. Si el gollut mirava, ella s'aturava enrera de les mates, i aixís seguí ran de les aigües somioses del llac, voltat de pins borts, petits i revinguts. Els capgrossos, en veure-la, se alçaven del fons ple de llot i tornaven a jaure, i les aigües del llac s'enterbolien. Les granotes se capbuçaven, i una munior d'ones petites que se aixamplaven i morien, feien tremolosa l'imatge de la Roser emmirallada en el llac; talment pareixia que les aigües fessin d'espill a la seva ànima tremolosa i adelerada.

El gollut ja era a l'altre çantó del llac, i havia passat el riu amb quatre gambades. La Roser, que'l perdé, seguia d'esma, amb els ulls plorosos, la roba esparracada. Provà de passar el riu ple de murmuris i li caigueren les mates, i, per no ésser descoberta, va ajupir-se dins de l'aigua gebrada, amagant sa testa sota d'una roca que feia bauma. D'allí estant, va veure son germà que allargava el dit entre unes gatoses i esclafia en una rialla triomfal.

-El meu fill és allí,- va exclamar la Roser plorant d'emoció, i sortí de l'aigua, com un nàufreg, dient pregàries, demanant clemència. Entre sospirs i sanglots arribà la Roser on era el gollut, tocant el nas de la nena. Va apartar amb sos braços nus les branques espinoses i va treure son infant d'aquell breçol d'espines, tot esgarrinxat, sagnós i fret, amb els ulls oberts i eixugats pel sol que feia bullir tota la terra.

La jove mare, com esperitada va apretar el seu fill contra son pit febrós li munyí llet en la boca oberta, i en la cara de l'infant se barrejà la sang de sos brassos espinats i la llet de son pit, ella vessava la vida de ses venes, vessava la vida del seu sí, damunt aquell infantó dels ulls de cel, mort entre espines!

-Jaumet, és mort!

El gollut allargava el dit i li tocava el nasset rient i deia:

-*Do-ma-la*, que és meua. Au! que és meua!

-Qui l'ha dut aquí?...- feu la Roser amb els ulls encesos i sense llàgrimes.

-La maru!

La pobre Roser va passar-se les mans pels ulls, desesperada, i amb el fill fret en sos braços, va posar-se a córrer entre les roques que sortien en mig de l'herba curta, com a ossos de cadàvers mig enterrats.

Arribà a l'abisme, davant de la vall inundada de claror i placidesa, i presa d'un ram de bogeria, va exclamar, mirant la seva mare que es veia petita a l'era, cercant-la neguitosa:

-Mala truja!... mal llamp vos mati! m'heu mort la meua filla!... ara us mataré la vostra!- i es llençà a

l'abisme.

I el gollut va dir-se: -Quin salt!- i va allunyar-se ranquejant i fent el ploricó.

-Jo vull les peres!... m'ha enganyat!... jo vull les peres!... jo vull les peres!...

(Andorra)

LA MOLINERA

Quan el primer carro va arribar al molí, la farina rajava freda. Tot just en Magí havia enjogat l'aigua tranquil·la de la bassa. Les moles roncaven i l'aigua espargia una remor alegre que es confonia amb la fressa que feien dins el ventijol matinal les fulles dels arbres de la vora del riu.

-On sou?- va cridar el noi de Batet, mirant dins del molí.

El gat es llepava la pota mig ensunyat, damunt d'una saca plena. El gos aclucava somiosament els ulls davant el sol ixent, i l'euga dins de la cort, de tant en tant, potejava en la foscor. En la llar pròxima cremava una mica de llenya que adés i ara espetegava, fent una munió d'espurnes que s'escampaven pels aires i morien pel camí del cel. Una llàntia encesa davant una estampa de Sant Ramon, pregava en aquella quietud, fixa i fervorosa.

-Magí... ei!... on sou?- ningú responia. La farina que anava sortint de la canal s'apilava flairosa i el noi de can Batet va asseure's damunt un rest de sacs de blat, després d'haver posat els descansos del carro i una pedra sota les rodes, i va adormir-se sentint el murmuri de l'aigua i la remor de la mola que anava voltant damunt la mola terrera.

Quan el noi de can Batet roncava com les moles, baixà en Magí adalerat. Va llambregar la llàntia encesa davant Sant Ramon; prengué la pala i va espargir per la farinera la farina que hi havia davant el rajador, flairosa i tèbia, i després de mirar la tremuja, tot sacsejant el muscle del noi de can Batet, va dir-li:

-Que fas un cluc?... Lléva't, que són les cinc!

-D'on sortiu? Fa bella estona que crido...

-Vols dir que ronco? noi!

-Porto sis sacs a moldre.

-Mira, és ple... i tots davant dels teus.

-A fe que mus vé a repel d'esperar-nos... Creieu, Magí, que fa més d'una setmana que tenim de comprar-nos el pa; que Déu n'hi do!

-Dòs noi, no sé pas com podré moldre el teu blat... El temps eixut, l'aigua escassa... Això és el molí de Cacaracac, quan té aigua no té blat!

-Magí!- va cridar una veu de dona; i van sentir-se passes, i del sostre va caure una polsina blanca. El moliner va pujar l'escala de fusta com un llamp. Després va passar un altre estona llarga. El goç s'estirava, el gat canviava de positura i el molí seguia mormolant. El vent entrava per la porta i feia moure les teranyines que penjaven de les bigues, i alçava una pols blanca que jeia damunt les lloses fredes.

-Que fas aquí, bacaines?

-Ola, Ton! Mira, esperant en Magí, que no sé què li passa; va atrafegat... Sé pas que li passa, no està per res!

-On és?

-Dalt.

-Fa molt?

-Bella estona. Que portes blat també, tu?

-Si noi, però és ple de juí i mus fa mal. Llàstima que ara no passen gitanos, que els el vendria...

-Per què? Compren el juí?

-Pas poc! Si tenen un animal guit li donen juí per menjar i veuràs aquella bèstia més persona que mai... *gonta* tota la fira com si tingués seny... Ah! després, quan li passa aquell ensopiment que dona el juí... tremola, perque les guitzes van a ratxades!

-Bon remei per la meva sogra que és guita de les quatre potes!

-Un noi... un noi... minyons... ja tenim un hereu!- va exclamar en Magí tot baixant l'escala i cridant com un orat; i va abraçar-se als que l'esperaven i va petonejar el goç, movent el cap i tremolós de barba.

Els dos minyons no van entendre'l de primer anduvi, fins que sentiren un plor d'infant.

-Teniu la dona lloca?

-Poc ho savia que la Teresa estigués prenys.

-Quin xicotàs! És una mena de brau empeltat d'àngel; té un pit com un perdigot, uns ulls com el puny. Sentiu quina veu? sentiu? Joestic que no soc jo; pensar que després de cinc noies ve un home cepat, que farà anar les moles com si fossin de paper! Quin moliner, nois! això s'ha de refrescar.

-Fet! refresquem, prou se coneix que en teniu poca de mainada...

-Vinga d'aquell vinet de la bota petita. Atureu el molí! i tots a beure, i feu-se aixamplar la roba que tot vos anirà aganyit ara!

-Fins la dona que és aigadera, que tingui la mixa!

I en Magí, sentint-se embolcallat d'un mantell invisible d'alegria, pujava, baixava, reia i cridava. Va agafar el noi, un cop vestit, i va mostrar-lo a totes les noies, als homes, al gos quissoi, al gat i fins a la poltra i la somera.

-Tu, Nana... aquí tens l'altre moliner... cal que el creguis,- i la somera va mirar per la finestreta de la cort fosca, amb ses nines plenes de claror.

Les tres nenes que'ls restaven van saltar per l'era entre les garbellies, totes humides de la mulladina de la matinada.

-I tots a estimar-lo força! ¡com a germans!- va dir en Magí a ses filles.

-Així sí que s'estimaran poc!...- va respondre maliciosament el de can Buc.

-Bé Magí... ja teniu el que tant desitjàveu; un noi... Ara penseu que la vostra dona no podrà criar-lo. Recordeu-vos que és flaca de nirvis i que si la debilesa li puja al cap tornarem a les manies... Creieu, doneu el noi a dida.

En Magí va quedar-se glaçat, dret al portal; i mentres el metge del poble s'allunyava cavalcant aquell mul de bona estampa que tots coneixien, va dir, fent una grimassa de menyspreu:

-El meu fill a dida? L'amo fora de casa!... Ruc!... com tots els metges.

La Teresa també va sentir-se corferida -no criar el seu fill! tot justament el noi, havia de dur-lo fora de casa!- I els dos esposos van eixir a la finestra i van mirar el metge com s'allunyava per un corriol, vora la peça de can Buc.

-Mira'l!... qui sap si cridéssim al noi, que'l fés llaurar una estona; ¿Manies fa venir el criar? ¿Manies?...

L'arada passava esgarrinxant els camps. Se alçava una sentor de terra remoguda que omplia tot l'aire i la ferida que deixà la rella lluenta romania oberta al cel. Rítmicament, el sembrador, a cada passa llençava un grapat de llevors en l'aire; s'oïa una fressa com un respir, i un nuvolet de polsina es fonia, tot just nat a la mà. Després passava el rascle aplanant els solcs, i la llevor restava dormilega en la fredor de la terra, esperant la força misteriosa que li duria el primer alè de frescor de la terra i el primer neguit de fulla que cerca la claror del cel.

-Què feu, Sureda?

-Trepidella.

-Que plourà, que veig que sembreu?

-Ca! però com la trepadella vol ser soma i ja hi ha una mica de saó, me penso que no s'allonrà.

-Mireu, vós que sou emparentat amb en Magí feu-li entendre que la Teresa no crii... tinc por dels nirvis, i si veieu quelcom digueu-m'ho. Ells, tinc por que no me'n diguin res, per amor de la dèria que tenen de fer-ho tot bé! Ja per l'altra criança, va patir força, se li acudia de menjar guix!...

-Descansi, senyor metge, ja hi donaré un cop de tràmec.

I van acomiadar-se; l'un seguí sembrant; l'altre, allunyant-se, esguardat pels esposos que l'omplien d'improperis.

-Es deu pensar que aquí passarà gana com ell! Mira Teresa, cop de llet, cop de costelles i ous, i cop de vi ranci: beu, beu que'l vi fa sang!

-El vi fa borratxons... i vòs dir que begui jo?

-I ben net! això reforça, dona!

En Magí cada dia n'estava més encisat d'aquell bordegàs tant rodó i blanc i ple de vida. Es sorprenia davant els seus badalls, el seu respir i el seu plor, com si mai no hagués tingut cap fill. Les seves filles bocabadades trobaven en son germà totes les gràcies, i llur mare, tota cofoia, no feia altra cosa que contemplar aquell infantó que anava fent-se cada dia més gran, per la regor del seu pit... d'aquella font de vida que Déu l'hi havia posat tant aprop del cor que quan el nen mamava, li semblava que ella li donés la mateixa sang plena d'amor.

Per altra part es veia tant ben afalagada pel seu marit, que per por de donar-li una pena, callava allò que es sentia, amb una mica d'angoixa... Una mena de rosec a l'esquena, un deixament, una tristesa...

Cada vegada que'n Magí anava a vila, tornava carregat de lleminadures, borregos, melindros, pa de pessic, llangonissa, pernil. I fent una manyaga a la seva dona, li deia ple de goig:

-Té noia!... mira quin bé de Déu de coses que't porto!

I la Teresa se sentia inundada de felicitat en veure's tant ben peixada per aquell homenàs il·lusionat com una criatura que espera els Reis.

-Teresa; el nen badalla... deu tenir gana... au! dona-li el pit. Té, primer beu-te aquest ou, que encara és calent!... Passa-te'l pels ulls que això aclareix la vista!...

I en Magí, amb una rialleta sospesa en els llavis, passava l'ou pels parpres de la seva dona, i el trencava contra la paret i li feia pendre.

-Com te trobes ara? Veus dona! ara una mica de vi... i ara que'l golafre mami... i el saviàs del senyor Ramonet que vingui i aprengui,- i tot donant-li el nen, li feia una muixangueta; i la Teresa feia el cor fort i el seu fill mamava com aquells vedells que tot mamant fan ressonar, a cops de cap, el ventre de les vaques.

Un dia que en Magí era fora, la Teresa va sentir-se un defalliment que li anava xuclant la vida; una suor freda va escampar-se-li pel damunt, com una rosada mortal i els pensaments se li allunyaven com enduts per una ventada, i una remor en ses orelles va fer-la caure damunt d'un pilot de blat rentat que estava eixugant-se. Allí va romandre erta i blanca, amb una blancor sinistra. El nen a la seva falda, va adormir-se mamant, vermell i xamós. Semblava que aquell nadó s'havia engolit l'ànima que la seva mare li donava de tot cor, i que ella bo i morta volia servir-lo fins a la fossa...

Les noies van revifar-la fent-li olorar vinagre... La Teresa obrí sos ulls, esbrinà amb una mirada somiosa on era i va dir astorada:

-On és el vostre pare?

-A vila.

-Preneu vi, mare...

-Porteu-me un xic de moscatell.

Un cop va beure, sentí com una escalfor que li revifava el cor, que ses venes s'omplien de vida i sos ulls de claretats, que per sa pell s'escampava una tebior dolça, i feu un sospir pregon i va esclatar en un plor somicós, com d'una nena avergonyida de plorar davant de ses companyes de costura.

-No ho dieu al vostre pare tot això... no em passarà més... ara ja tinc el remei!... Té raó en Magí!...

Tinc de beure!

En Magí cantava. Era un dia de gran tràfec. La plassa del molí estava plena de carros. Les tramuges sempre curulles de grana. La farina rajava tèbia i seguida com una font per la canal que feia trontollar la filosa. Per tot se sentia una flaire que reviscolava. I l'aigua quieta, adormida de la bassa, anava baixant lentament, amb la imatge dels arbres que s'hi emmirallaven. En Magí cantava rublert de goig en veure aquell molí que havia estat un niu de misèria i ara és tot brogit i treball i alegria, conquerits amb la feina, neta i honrada com la de ningú... Ell amb la seva dona eren mirats com a models de belles persones i com els més treballadors d'aquells voltants. En Magí era un home complidor que sentia tot l'encís de la veritat i gaudia obligant els fets a anar sempre sota el jou de la seva paraula. -Ho ha dit en Magí!- deien els pagesos i aixís apaivagaven totes les discussions. La llengua del moliner no havia mentit mai. Ella, la Teresa, era una dona dominada pel cor, que xarbotava de sentiment per tots i per tot, i sense una guspira de reflexió, se desfeia donant-se a les necessitats dels altres.

-Sort de la Teresa que va córrer!- se sentia sempre que la dissort flagellava algún veï. Ara que tenien un noi que'ls seguiria anys enllà, amb llur mateix esclat de virtuts, es sentien més confortats i vigorosos, davant del bé que'ls enlairava plens de renom. Per això aquell dia en Magí no podia deixar la cançó triomfal que entonava com un bell esplai; però la seva alegria va estroncar-se sobtadament en aturar les moles per a canviar la grana de les tramuges. Un ronc estrany se sentí de part de la llar. En Magí va llucar per la espiera i va quedar-se espalmat. La Teresa estava ajeguda a terra. En Magí va saltar per damunt de les cofes i les saques apilonades, agafà la seva dona i va dur-la cap a dalt. Va deixar-la damunt el llit alterós i obrí la finestra per a fer-se claror.

-Teresa!... Teresa!

La dona no responia, el nen estava morat respirant a batzegades, movent els ulls d'un cantó a l'altre i torcent la boca tremolosa. En Magí va agafar-lo per a posar-lo al breçol i començà de cridar:

-Noies! correu, aneu a cercar el metge, que tots se moren!- i sense poder estar quiet, ni gosant fer res, va moure el cap abatut bo i pensant: -Erem massa feliços, això és un mal donat per la maleïda enveja!-

En Magí sentia tota la tortura de l'esglai i de la solitud... estava neguitós, veient que passava el temps i no se li acudia cap remei per a estroncar aquella tragèdia desoladora... -Pot ser sí que tenia raó el senyor Ramonet... allò era un atac d'aquells que va parlar- los; i per la pensa confosa del moliner creuà la primera idea de la vergonya que sentiria davant del metge que no havien escoltat, entre platxeries sornagueres. Quan va entrar el metge a l'estada on hi havia els dos malalts, en Magí encara no havia pogut dir un sol mot a la Teresa. El nen de tant en tant feia una estremitut. En Magí esfereït aclucava els ulls.

El metge va mirar el nen. Li feu pessigolles a la planta dels peus, va picar-li el ventre, li acostà una cerilla encesa als ulls, i tot d'una, com si veiés la resplandor de la veritat, va deixar el nen i anà a veure la Teresa. I mig confós, com si no gosés descobrir el que veia, va dir en veu baixa al moliner:

-Magí... això és una mona com una casa!

-Senyor Ramonet!- va exclamar en Magí tot alçant el gresol que tenia a la mà per fer claror.

-Magí, no us alarmeu, tot això passarà! Res, una flaquesa tots podem tenir-la. Amagueu el vi, i tot curat. Deu-li aquesta medicina, i si no estan bé, demà aviseu de bon matí, que tornaria...

En Magí no va poder respondre. Mirà el metge fixament, sota la punyida de la vergonya, i després eixí de la cambra, tapant-se els ulls amb les mans, horroritzat. -Mare i fill borratxons! borratxons!- i va anar a tancar totes les portes i finestres, perquè no traspués la taca que havia caigut en aquell molí mirat per tothom com un temple.

Passaren dies que en Magí no tenia esma de fer res: eixut i malmirós, feia posat de malalt i no esguardava ningú. Devegades feia un sospir, de vegades sentia el fibló de l'enemic, perquè es posava vermell. i barbotejava mots plens d'ira.

La Teresa aclofagada per aquell posat, no podia capir el canvi tant sobtat d'en Magí, fins que un dia, mentres ell regava amb l'aigua sobrera, prop del canyer de l'hort, va agafar-lo pel coll i va dir-li:

-Magí!

-No'm toquis!

-Què tens? què et passa?

-Vés-te'n... que no t'escupo perquè fora malaguanyada l'escupinada.

-Magí, què dius? que ets boig?

-M'has deshonrat el molí, el meu nom i el dels fills.

-Mentida! això és fals!

-Ho he vist! jo, jo mateix! i algú més!

-Fals! que Déu me mati si...

-Calla! No juris!... que les borratxones no tenen tractes amb Déu!...

La Teresa va sentir-se defallir de sobte, com si un llamp l'hagués ferit. L'acusació d'en Magí queia damunt ella com una sentència sense apel·lació. I llavors dins sa pensa una lleu recordança va fer-se gran, va fer-se visible amb lentitud, com els cimals alterosos que la boira descolga. Se recordava que un dia va beure a cada mamellada. Després va acabar-se tota una ampolla i va sentir una pesantor a la testa i una set de vi, només que de vi, i va beure fins que en caure a la fredor de les moles velles, que feien de sol al molí, elles van refredar-li ses galtes bullents.

-Tu... que de què no mates el noi! i a mi gairebé m'has mort de vergonya!

La Teresa va redreçar-se ofesa. Una riuada de dolor va ofegar-li el cor, prou trocejat de la vergonya i penediment.

-Magí, jo't prometo que mai més me'n veuràs de borratxona: primer morta! Pots estalviar-te l'escupinada!- i trencà en un plor tant ufanós de sentiment que'n Magí sentí un calfred que li feu tremolar el rostre marcit i li estrenyé el cor espinat per l'angoixa.

El dia és clar. De les branques dels arbres, nues de fulles, en pengen unes gotes plenes de claror. Passa un vent suau com si fós el plàcid respir de les muntanyes i les gotes tremolen i les flors dels ametllers enlluernadors cauen silencioses com a borrallons, i els blats petits i tendres, que tot just ixen de la terra, tremolen com si tinguessin por. Les vetlles d'aquell hivern van ésser tant llargues... tant llargues, que'ls moliners semblaven més vells. La llar petita i fumada no havia cremat tanta de llenya com altres hivernades. Marit i muller articulejaven poc, carallargs, tristos i sentint una agror somorta sempre que conversaven una mica. Al moliner, l'idea que ell havia perdut la consideració guanyada amb vuit anys d'una vida exemplar, el retenia a casa com a presoner voluntari. La Teresa es sentia culpable. Sentia que la idea del beure li rebotia contra les parets del crani, com un papau tancat que volgués fugir, però no trobava l'escletxa. Al seu dedins niava el corc del penediment, que li xuclava la frescor encisera de dona colrada i formosa, però també hi havia encesa la guspira de un desig constant i torturador... volia beure! Sentia haver estat descoberta, per la vergonya que passava i perquè havia perdut per a sempre el gaudi de beure aquell vi que li feia glatir fins a corsecar-la. I mirava al seu marit com un enemic etern i veia impossible de guanyar-se el perdó amb aquella dèria de tornar al pecat. I com si això els esposos ho coneguessin, la mirada mai més no tingué aquella serenitat, aquell dolç bescanvi dels que s'encisen l'un davant l'altre, sentint-se brollar pels ulls la resplandor de l'estimació que neix al cor.

En Magí, home de sa casa, patia d'aquella fredor, aquell silenci, aquella mena de basarda íntima que se li havia entrat al pit com una floridura macabra, i desitjava de pendre mal o tenir una malaltia per a renovar amb l'engúnia d'una tragèdia aquella estimació somorta. -Pot ser espurgant-la sortirà més ufana!- es deia en Magí. M'en aniré un quant temps, i per cartes farem les paus, i qui sap? l'enyorança farà el miracle! Aixís ens hi morirem! L'hem prou pagada l'alegria del marrec, en bona fe!...

-Mira Teresa, *engony* l'anyada ha set bona. El blat ha *murit* amb tota saó, més que *engonyasses*, i les moles són molt gastades i no voldria arribar a la feina sense unes altres! Me n'aniré cap a França a comprar-ne unes de noves, sinó la farina no tindria aquella finor de la nostra feina. Tu quedes mestressa, Teresa, de tu i dels fills i del molí...

-Magí! No parlis més!...

I els moliners van besar-se plens de temença, en Magí de deixar-la sola i la Teresa de veure's alliberada de la cara macilenta i l'ànima desolada del moliner.

El jorn és nat. L'aire, frescal, i el cant dels ocells ple de joia. La nit ha estat amorosa per als camps rublerts de sembradura, per als boscos solitaris i les prades llises i ufanes que ofereixen una bona dallada al braç dels pagesos sorruts. Una pluja silenciosa ha caigut damunt de l'encontrada, ha caigut suau, amaradora. Tot és rioler, i les gotes que's veuen damunt de les fulles semblen llàgrimes d'una

dolor ja oblidada. La Teresa en llevar-se sentí com si el respir fos més ample, i anava pel molí amb els ulls plens de serenor copsant un goig enyorat. Estava sola! En obrir la porta va semblar-li que tot tenia més vida: l'aire nou, la llum reviscoladora, la frescor que l'atiava a feinejar com una dona escarramassera, com aquella Teresa d'abans, que les ubagors havien embolcallada mesos i mesos, sense que una sola nit la celístia amorosís les seves nines, contorbades eternament. La Teresa sentí tot seguit la fluctuació del dubte. El record dels sofriments passats i la llibertat que la voltava, s'oferien a la seva pensa... El desig constant, cargolat com una fera arraulida, va redreçar-se com una serpent davant de les buvors del sol i va fiblar-li la consciència malaltissa. -Vull beure per desvesar-me'n, la saciada podrà gorir-me de la dèria, i serem feliços. Pobre Magí, és com un vell per culpa meva! i jo vull que sigui el Magí d'abans. Sols un dia de beure; un dia sol! per avorrir el vi per sempre mes!...-

I va posar-se els esclops sadollats de palla i va donar una establada a la somera; escampà uns quants grapats de blat a les gallines i va arreglar el menjar dels garrins. Després va mirar les nenes que encara dormien, i deixant ben engaldrufat el bordejàs va anar a comprar vi.

Quan feia la devallada en la penumbra del bosc d'alzines, va semblar-li que anava baixant cap a l'infern, i va aturar-se i es girà llambregant el molí desventurat, amb aquella tauleta feta de moles velles i aquell pou també fet de moles gastades i aquell arbre gegantí que dava ombra al riu. -És per desvesar-me; pendré el vi amb sal- i tement que altre cop els escrúpols la aturessin en sa via malastruga, va anar depressa, cantant per ofegar els dubtes que's congriaven en son magí, migrat per la debilesa.

En ésser de retorn al molí, va flairar l'ampolla plena de moscatell, obrint els badius amb una voluptuositat passional i aclucant els ulls amb la devoció dels embriagadissos, omplí l'ampolla que hi havia en la posella del faldó de la xemeneia i va veure un glop plena de desig i va fer un sospir i esclafi una rialla llarga que va escampar-se en el silenci de la matinada com la veu del mateix dimoni que rigués del bon nom del molí i de la beatitud de la natura que's deixondia pura i com a santificada.

La mica de voluntat que quedava en l'ànima de la Teresa va apagar-se amb el primer glop de vi. El vici consecador, nit i dia l'anava empenyent i ella davallava. -Fins que vingui en Magí el beuré sense sal... després sal i fel i mai més!...

Cada dia, en arribar el vespre, després d'enllitejar tota la mainada i de besar-los amorosament, anava cap a la cort on hi havia les ampolles amagades entre la palla, encenia un gresol penjat alt, que feia un llum petit, petit, i s'ajaçava a terra, en la tovor del jas eixut i anava bevent, bevent, a glops, flairant el vi amb grans inspiracions sota la claror feble, tètrica, maligna! Bevia sentint tota la delícia malaltissa del degenerat que es dona als sentits i volent gaudir tots els matisos de la sensibilitat. Bevia un got depressa, un altre a glops, poc a poc, retenint el vi una bella estona en sa boca ardenta de maldat. Després el vi se acabava i ella se quedava dormida amb la pensa tèrbola. El llumet petit, petit, moria; les tenebres colgaven el crim i la fredor de la matinada hi arribava com una mort.

Una nit tranquil·la, mentres les boires baixes anaven passant davant de la lluna, com una voliana de pensaments perduts, en Magí tornà al molí. Tot era en calma. Les finestres obertes a la fosca, la porta barrada, el riu baixant com sempre cap a la mar i l'aigua de la bassa tant quieta que semblava glaçada... En Magí en veure son molí tant silenciós, feu un sospir de goig. En entrar-hi abraçaria la Teresa com si no hagués passat res, després els fills se deixondirien mig esverats, per a veure les joguines que'ls portava... i el noi fet un homenet tocava aquella trompeta que duia tot el camí a la butxaca, per poder-li oferir tot seguit.

En el silenci van ressonar terribles com una amenaça divina, els dos cops que donà en Magí a la porta amb el trucador. La Teresa que s'havia acabat la garrafa de vi ajeguda en la cort, va alçar-se corplena d'espant... En la paret va fer-se una ombra gegantina que trontollava, duent la garrafa a l'una mà i el gresol a l'altre...

-Teresa... soc jo, obre... Teresa!- feu la veu d'en Magí en la solitud de la nit.

-En Magí! Déu del cel! en Magí- va exclamar aterrada, recalcant-se a les parets.

-Teresa!- i tornava a ressonar el picador de la porta en la buidor del molí. -Obre!

La Teresa tremolant va apagar el llum que duia i va mirar pel forat del pany. En Magí se havia assegut al banc de pedra. Estava tot canviat; tenia posat de venturós. A la claror de la lluna va anar treient les joguines, i tocà la trompeta per veure si se li havia espatllat...

La molinera sentí que la vergonya l'aclaparava i en veure al seu marit que tornava com abans, rialler, il·luminat d'aquell amor que ella va fer minvar, va clavar-se les ungles a la cara amb tota la força, folla de penediment! I plena de feresa va mirar que la porta fos ben tancada.

-Teresa! Teresa! que dormiu fort!

La molinera mirant pel forat del pany, sanglotava i sentint tota una riuada de llàgrimes que es tenyien amb sang de les esgarrapades, deia baix, ben baixet, com si pregués, bo i ullejant el seu marit plena d'amor:

-No puc obrir-te, perquè et faria més desgraciat... Magí del meu cor... no puc obrir-te perquè et mataria... adeu Magí... tingues força compte dels fills d'aquesta borratxona... adeu Magí...;- i va anar-se'n amb pas insegur, tirant petons pel forat del pany, i abraçant-se ella mateixa. Quan va ser a dalt, va mirar els seus fills amb ulls plorosos, va besar-los fins que ja es removien en el llit mig desperts; i obrint amb por la porta que donava a la bassa, va desaparèixer.

-Teresa! Teresa!- i el picador ressonava més que mai en aquella nit que seguia trenant belleses sens fi.

Una remor d'ampolles que s'omplen d'aigua, va sentir-se del cantó de la bassa, i l'aigua va remoure's com si sentís una esgarrifança.

Tot l'endemà el molí va romandre parat. Es sentia una engúnia estranya com si l'aire fos mort. La foscor hi feia basarda, les clarors hi daven un neguit com si hi hagués uns ulls que miressin. El silenci era feridor com el dels cementiris. Els sacs eren com una munió de gent que anava a un enterro, les tramuges obertes cap al cel i buides com unes campanes que clamessin al cel amb el toc dels morts, les piles de sacs buits semblaven les mortalles, els cabassos i garbells, les corones, la farinera, la fossa...

En Magí sentia ofec i anava d'un cantó a l'altre sense esma, com si tingués encantàries, esbarrellat, retut. Tot ho havia trobat en son lloc, tot endreçat. Els fills nets i ben peixats, els animals grassos, i la Teresa fora... La nena gran, la que va obrir-lo després de molta estona de trucar, va dir que ella havia sentit que la mare la besava, i a les galtes va trobar-se una mica de sang...

En Magí mig embadalit va entrar a la cort... i va caure. Havia trepitjat un tap, va flairar-lo, feia sentor de vi. Va cercar frisós per aquells recons i va trobar una ampolla... mig plena.

-Maleïda!... mira com bevia!...- tot l'astorament d'aquell home va tornar-se rencúnia verinosa.

-Si torna, la *brularé* de viu en viu!- va dir-se, i pujà dalt perquè sentí la veu del nen que ploricava.

El nen seguia els recons del molí somicant, i sota de cada llit, mirava tot cridant, amb veu que enternia:

-Mare!... Mare!...- veient que no hi era, es quedava en un recó, xuclant-se el dit gros de la mà dreta.

-Prou... Anem-nos-en d'aquí... que si torna la maleïda, mengi terra lleca... Anem a un altre molí. Ben lluny! Encara us puc refer de la deshonra- i va abraçar els seus fills tan fort, que amb el seu cor sentia bategar els dels seus infants que ploraven astorats.

Passà més d'un any i el molí romania tancat. Les moles eren mudes, l'una damunt de l'altre, com les dents d'una boca que la mort hagués closa. Les aranyes feien ben atapaïdes les teranyines, que no's movien amb les alenades de vida que entraven abans per portes i finestres sempre obertes. L'aigua passava pel riu sense fer runyigar les rodes. La corretja polsosa es floria i la grua s'anava rovellant. En Magí, un jorn, sentint una angoixa misteriosa, com si anés a entrar en una tomba, va obrir el molí, aclucant els ulls. Anava amb un altre home. Era el moliner nou.

-Magí, ja sabeu que la canal està embussada?

-Oi! ¿no passa bé l'aigua?

I van remoure l'aigua de la bassa amb la barra del tiràs prop de la canal... Del fons en pujava un núvol de llot que enterbolia l'aigua. I tot de una se sentia que passava per la canal un xòrrec tèrbol.

-Magí, s'ha desembussat; és un còdol... el so vist passar.

-Justament un còdol?

-Sí, tot blanc i rodó... gros ben bé com un meló...

En Magí va mirar pel cantó del riu per veure el còdol. Bon punt allargà el cap va quedar-se esborronat. No era un còdol, era un crani blanc, net, lluent que rodolava en les aigües del riu, entre les pedres i les herbes, a l'ombra dels arbres que es movien com si li fessin acatament. En Magí va seguir-lo acondolit i de lluny. Tenia por de atansar-s'hi i de perdre'l...

Aprop d'una pedra, el crani va aturar-se de cara a en Magí, com si el mirés de fit, des del fons de les aigües, amb ses conques plenes de foscor. En Magí va recular esfereït davant aquella visió macabra que va semblar que li deia: -No fugis, Magí... no fugis... Soc la Teresa... Ja'm pots mirar, que no n'estic d'embriagada!... Perdona'm que m'hagués mort tirant-me a la bassa... però vaig tenir por que m'escupissis. Quina vergonya! Jo no l'he abandonat el molí; tot un any que us espero... amb el cap ficat a la canal... Tu em cercaves a flor d'aigua i jo vaig quedar-me arrapada a fons... Quina vergonya!... Perdona'm! Magí, perdona'm!

L'aigua del riu va endurse'n altre cop el crani. En Magí el seguia, mirant-lo, entre'ls matolls i brossals. -No em deixis, Magí... no em deixis- semblava que li deia, ple de tendresa, mig girant-se.

Més enllà el riu esdevenia rabent i el crani va rodolar, fent una remor paorosa, saltant damunt de les pedres, i caient en una roca llisa que'l feu botar entre'ls xarbots de la cascata.

-Teresa, t'has fet mal?- va gorgolar en Magí estremint-se. -No pateixis per mi, Magí meu, prou vas patir en vida per mi!- i donant tres voltes a un remolí va enfonsar-se entre el llot.

En Magí esdevingué delirós cercant el crani que s'enfonsava i eixia per aquelles aigües cada cop més sorolloses, i amb la fatiga de córrer prop del riu, queia i s'alçava defallit, esgarriant-se la pell i esparracant-se la roba. Volia agafar-lo aquell crani, besar-lo, i fins demanar-li perdó, i ell seguia riu avall, fins que arribà a mar i una onada, fent un moviment d'urpa, va arreballar-lo i ell rodolà pel fons.

-Teresa... Teresa...- feu en Magí amb cara agònica.

El crani rodolà a les fondàries i caigué entre unes roques tenebroses. Per damunt la mar volaven gaiament els ànecs, les corrioles i les gavines, i un llagut a tota vela passava amb els mariners que feien unes rialles!

(Tordera)

LA BOIRA

Avui que és Sant Marcel tots els pagesos de la rodalia fan cap al cim de la muntanya on hi ha una creu de ferro petita i rovellada que omple tota la boscúria d'un averany santificador. Mossen Albert, el rector de l'esglesia que s'alça humil en el mont més encinglerat de la contrada, ja revestit, obre el llibre i escampa oracions que'l vent mena devers els amples horitzons que'l volten. Els pagesos es lleven les barretines i escolten les paraules que diu el capellà i que no entenen.

-Ara pregarem pels difunts d'enguany- fa el sacerdot, cercant una plana en el llibre envellit.

Les mirades es claven a terra i les frontales s'arruguen. La barba punxaguda de l'avi de can Lau esdevé tremolosa; pels ulls de la pagesa fornida rodola una llàgrima, tribut a aquell nin que morí de la distenta, fent-li remeis de pastors i veïnes sense que l'hagués vist el metge.

-Bé dona, no ploreu, com ho fariem tants a casa? Ventura que Déu de tant en tant se'n duu un a ca seu!

Mossen Albert exten la mirada per aquelles immensitats plenes de pau i silenci i beneeix el terme amb el salpasser ple d'aigua beneïda.

Llavors venia l'ofrena. Cada cap de casa rebia de mans de Mossen Albert un pa beneït dels que havien fet aquell any a can Bruixa; i a en Ció, l'hereu del mas Negre, li tocà el pa més gran, que volia dir que l'any vinent ell havia de fer tots els pans per les altres masies. En Ció que estava embadalit esguardant l'Angeleta, no va poder agafar aquell pa tant gran i li caigué als peus. La noia va esclafir una rialla que's perdé entre les remors que de tant en tant feien les fulles seguidores del vent que saltava pels cimals i timberes. El xicot, que estava corprès de l'Angeleta, va apretar les dents amb malícia, i es tornà roig de ràbia mentres sentia que'l cor li tustava les costelles com el batall d'una campana infernal. Sense dir res a ningú plegà el pa i va marxar pel camí que cada jorn feia per a desemboscar el bosc d'alzines revellides.

Passà de llarg per la font que neixia cantant, entre molsa blana, humida i fresca, sota aquella pinosa plena d'encantament que s'alçava prop de l'abisme. Allí pensava dir-ho tot a l'Angeleta aquell dia de goig, amagant la seva tremolor entre l'esclat de les rialles i els rebomboris de la festa, però aquella rialla havia esvaït tota sa il·lusió, son cor era tot amargor, i en arribar a l'era de terra que tenien embuïnada va rebotre el pa beneït damunt del boll de la darrera batuda i va deixar-se caure damunt la palla, enfellonit per la recordança de la rialla sola, clara, sonora i plena de musical bellesa que esclatà

en mig d'aquell silenci místic i que com un eco etern ell sentia pregona, entre pensaments que l'exasperaven... Aquella rialla sols era per ell, per a befar-lo davant tot el poble; quina vergonya!... I allí, tot sol entre els pallers aromosos, sentia tota l'amargor de la solitud sense conort. El goç remader va atansar-s'hi ensumant-li els peus. En Ció va exclamar amb un gran crit:

-Ves-te'n, babau! que't mataré!...

I el goç i les gallines que pellucaven plàcidament, van escampar-se esglaiades.

No podent resistir el neguit que se li havia cargolat al cor com una serp verinosa, va alçar-se tot d'una i es posà a feinejar una bella estona. Aplegà les bardes escampades, va treure els xavegons de la pallissa, estrinjolà l'animal, i més sossegat, va atancar-se al banc cantirer per beure l'aigua gemada d'aquella font on ara serien tots garlant i rient. L'aigua que havia begut semblava que li hagués apagat el caliu de l'ira que duia congriada al mig del pit, l'enyorança de veure l'Angeleta va fer-li sentir un gran penediment d'haver-se enquimerat, i una tristor suau li invadia l'ànima lentament, com una boirada que li adormís el geni, com una manyaga de mare amorosa que li apaivagués l'agror de la malícia amb dolceses de cantúria de breçol. Va cercar el bouer per acomiadar-se'n.

-Magí, oh Magí! me'n vaig.

-I dôs, també avui tens temperis?

-Com ho sabeu?

-Ja ho mostris prou com has rebut el pa per allí-allà.

En Ció va agafar el pa, va besar-lo i donant-lo al bouer va dir-li:

-Té, gorda'l... ja torno.

I passant d'un salt per la taparada de boix, va arrencar a fugir, amatent a guarir-se d'aquella tristícia que li embolcallava l'ànima. A engolir alegria a gorjades de llop. D'una pitrada de boig va pujar al cingle per veure si podia garlar amb aquella noia que duia al seu dedins com una relíquia de resplandors que l'atreia amb ses aromes de flor boscana. -Ell també hauria rigut si a ella li hagués caigut el pa!...- es deia, sentint que'ls peus se li esclavissaven damunt la terra on la pluja havia fet tendror. En Ció anà pujant arrapant-se a les mates humides, dins les ubagors de la boscúria, i fent una gran fressa entre els brossalls que trepitjava.

-Quina remor! deu ésser el porc senglar- va fer una veu que eixia del pròxim caminó. En Ció va ajupir-se aclaparat de vergonya. -Si el veien allí, quina riota farien altre cop!- i romangué quiet sota les mates, sentint la vèrbola dels que tornaven de la font.

-Vatua en Ció! He tingut una bona por que es ferís!

-Que vermell s'ha tornat!- deia una dona vella, ventruda, camatorta i escaixalada.

-Un parell de samarrugues al clatell!- afegí la jove de cal Roca que's mirava un nen capgros, camús i brut de cara.

-Com ha fugit!- comentava el eugasser;- ni aquell dia d'aquella pedregada que'ns va deixar ablanits, corriem tant com ell! Ha passat l'olivet com una daina.

-No'n feu cabal; això passa al pic de la juvenesa,- va dir un vell arrugat i magristó i geperut.

-És un home com una riera d'estuf,- exclamà una dona rodanxona, bocagrossa i lleganyosa; i les rialles que eixien de les boques feien un chor que s'eixamplava en el capvespre que extenia ses clarors apagades, ple de majestat.

En Ció no podent contenir-se, va eixir de son amagatall i cridant com un boig va dir, amenaçant amb el puny:

-Abans que vingui la glaça de l'hivern me la pagareu!

-Borda'l!- cridà un de la colla.

I les rialles van esclatar més ufanoses que mai.

Com cada dia de festa, en el poble veï, al costat mateix dels graons del nàrtex de l'església, en Patllari anava arrengherant les herbes remeieres per a fer la parada bo i esperant l'hora de la primera missa.

En Patllari és un home ceapat que havia fet vida de pastor en aquelles muntanyes, on passava mesos sencers sense veure ningú i sentint les remors del vent i els murmuris de l'aigua i els trontolls de les tempestes. Ara, mig tultit pel dolor, va abandonar la cabana i emparat del renom que li havien donat les cures fetes a homes i bèsties, s'havia tornat mig herbolari i bon troç metjaire de la gent d'aquelles cases isolades entre gorgues, cimals i timberes solitàries. En Patllari era un home de ulls plens de bonesa, de paraula tremolosa i màgica simpatia; tots els seus compradors se sentien prop d'ell embaumats per un consol confortant. Tenia el dó de posar en tots els cors una bona sembradura d'esperança.

-Valga'm Déu! Això dieu que no té cura!... Com, Mare de Déu, no venieu abans? Aquí teniu herba del *meu*, sant cristià! Preneu això que us farà bé!

El metge del poble era un saberut de ciutat que va arreconar-se en aquelles muntanyes per que patia del pit. Tenia les celles unides i la mirada sempre aspre i parlava malhumorat, reptant sempre que no l'entenien o li feien qualche pregunta. La gent en sortir de casa seva anava a veure en Patllari. A aquest el miraven com a un vell profeta ple d'amor entre la gent que'l voltava embadalida.

-Mireu, Patllari, aquesta nafra... l'he feta llepar pel goç, li he posat greix de serp, oli de llargandaix i no em passa! ¿què hi farieu?

-Vos, Patllari... jo pla soc perduda! Quan a un se li comença de girar la garba!... Mireu, ara el sogre s'ha ferit i tot el sant dia demana... ¿no teniu un remei perque no mengi tant?

-Patllari... bons dies. Mireu-me aquesta noia que està magra com una esquerda! No vol menjar gota!

-Valga'm Déu!... tot això vos encaparra?- exclamava aquell pastor ple de bonhomia. -Mentres les muntanyes facin àrnica, camamilla, herbes de les set sagnies, herba blanca, herba sanguinària, herba del mal gra, no patireu, sants cristians!- i tots feien un sospir com recaptant la flaira de l'esperança més reviscoladora.

-Vos, Patllari, mireu aquell home que ve de lluny; ha fet deu hores de camí!

-Valga'm Déu!... i dôs, què teniu, sant cristià?

-Mireu, no hi veig res i per rellans he sentit parlar de vos i ací em teniu.

-Valga'm Déu! expliqueu-vos.

-Tot me ve d'un enfadament i d'una alteració, sabeu? Vaig tenir un rebull i les sangs van posar-se al coll, emprò després van baixar a la perdiu i després van pegar cossa al cim del cap i vaig veure mateix que bromes i més bromes; va venir-me un encaparrament i llavòs vaig quedar cego de la vista, sabeu? Prou van dir-me que anés a terra baixa, emprò he tingut por dels metges... si'm fan *peració* i de primer raja la sang bona i sols me queda la dolenta adins, què? Dòs ara jo vull provar les vostres herbes!

-Valga'm Déu!... Tot això fugirà!; preneu l'herba de les set sagnies,- i en Patllari feia una explicació llarga i complicada de les bullides, proporcions i hores en les quals havia de pendre l'herba miraculosa.

Era un matí de prodigiosa transparència. L'aire estava embaumat de sentors agradoses dels camps dallats de poc. Les primeres batallades de la missa van escampar-se en l'ambient ple de frescors, i pels corriols i camins van fer via més depressa les rues de pagesos que venien vestits de les festes, amb el ronçal al braç i les mules lluentes i cavalcades per les dones, netes, virolades i rialleres.

Quan el mateix capellà estirava, en la fosca del temple, la corda de la campana, per a donar el segon toc, la plaça dels porxos va quedar ben curullada i la bunior de la gent omplia la quietud d'aquella matinada esplendorosa. Tot seguit van fer-se les parades de pollastres lligats per les potes, fruites lluentes, llegums, formatges recuits, esclops i eines de conreu.

L'Angeleta seguia les parades riallera i formosa i jove, esguardada de lluny per en Ció que s'amagava darrera la figura patriarcal del vell Patllari, temerós que li coneguessin que sentia el rosec de la recança d'ençà que va amenassar-la. La noia posant-se la caputxa blanca, va entrar a l'església. En Ció va atansar-s'hi per a dir-li que allò que va dir aquell dia no anava per ella, però el cor li tustava fort, cuidant ofegar-lo; i va quedar-se en la porta amb els ulls fixos en l'Angeleta, fins que les tenebres del temple van engolir-la com una nit.

-Patllari, só un malaurat!- exclamà en Ció.

-Valga'm Déu! També tu malalt?

-No hi a cap home tant dissortat com jo, per totes aquestes altúries! Deu-me un remei per rebaixar

les sangs... pels cops de geni... la ràbia em rosega com un corc!

En Patllari el llucava fixament com un cas desconegut i ple de dificultat, i després de cavilar una bona estona, va dir-li amb tó solemniàl:

-Mira, si'm creus et curaràs i si no, faràs cap a la desgràcia. Quan te vingui un cop de geni, omple't la boca d'aquesta llevor i respira vuit vegades, ben a poc a poc... senya't deu colps, i llavors respon amb força calma!

En Ció va romandre esmaperdut, donant tombs a sos pensaments. Es veia el més desgraciat de la contrada, mirant com tothom parlava i reia sota aquell cel ple de blavors. Ell no gosava atansar-se a ningú perquè tot seguit les rialles es fonien, les converses s'apagaven. Era com un goç foll que tots havien anat arreconant pel seu geni, i ell se sentia bó de cor, lluny de les rencúnies corsecadores i de les venjances enverinades. Tot seguit li havia esclatat l'espetic del geni, se sentia enfosqueït de tristor, apenat i retut en veure mortes una a una les amistats. I tant de bé com feia sempre a tothom quan estava serè de cor! Ara mateix, estimava l'Angeleta i amb la geniada del dia de l'ofrena, l'havia allunyat, pot ser per sempre més! quines mossegades li donava la vergonya en veure passar prop d'ell l'Angeleta poruga! En lloc d'amorosir-la va esglaiar-la, i per això sufria una punyida constant que'l torturava.

L'Angeleta va sortir de l'església entre una munió de caputxes blanques i negres, de barretines fosques i vermelles, cargolades damunt de les testes dels homes que encenien les pipes ennegrides, bo i espolsant-se les genolleres de les calces de vellut de cotó amb les vares de freixa que empunyaven.

-Patllari, veneu-me sang vostra! vós que teniu tanta de calma!- suplicà en Ció, desesperat.

-Xarric! quines coses dius!

-Mireu Patllari, que jo si no'm curo!...- afegí en Ció alçant el puny.

-Ara... omple't la boca, respira vuit colps, senya't deu voltes, afanya't! cuita! atura't la sang!... la veig pujar com una rierada!

En Ció va asseure's a terra atut com si hagués passat una malaltia.

L'Angeleta de can Lau vivia en la casa més menuda d'aquell escampall de masies amagades entre muntanyes gegantines i rocoses i voltada de boscuries plenes de fosquetats i xòrrecs que s'esmunyien com a avergonyits en els ubagors de les fondalades mudes. Al cim de la muntanya més pròxima hi havia un prat voltat de cingles. Allí l'Angeleta fent pasturar la vacada, passava les hores lentes, quietes com a hores de malaltia, espargint sos ulls per les immensitats que la voltaven, gaudint l'encís dels cimals clapejats de neu, de les matinades calitjoses, dels núvols que avançaven per la blavor del cel canviant de forma calmosament.

Avui que la matinada era teranyinosa, tantost hi havia pujat amb el bestiar, va albirar en la fondalada una boirina que anava pujant i engrandint-se, muda i freda, embolcallant els avets i la cascata d'argent eternament remorosa.

L'Angeleta va asseure's com cada dia en un penyal enasprat i allí mormolà una cançó plena d'enyorament, tot fent mitja. Després va emmudir; ses mans van aturar-se i sos ulls van perdre's en una mirada vaga; tota ella era un pensament. Aquell any era ben trist per ella... El dia de la ofrena no va poder parlar amb en Ció, i va ofendre'l, i ell fins va amenaçar-la, i ara passava prop d'ella cavilós, i ella no gosava dir-li res.

Quan va mirar amb sos ulls encantats va veure's tota voltada de la blancor densa, quieta i freda de la boira silenciosa i fatídica. El ramat gairebé no's veia; molt esblaimat, podia albirar-se un vedell petitó que estava al costat de sa mare com a esporugit. De tant en tant la boirada esdevenia lluminosa i fins enlluernava: després tornava a enfosquir-se, eterna, atapeïda.

L'Angeleta va sentir una basarda que li donava neguit: -I si un animal se li estimbava com va passar al pastor de can Brú!- La trincola del bou esqueller sonava plàcidament en el silenci de la boira que mullava la cara de l'Angeleta amb unes gotes menudes, com una polsina de cascada.

Apar que la boirada entri pels ulls i embolcalli els pensaments i refredi el cor, apar que volti l'ànima com si fos un arbre... Aquell silenci, aquella blancor sempre davant de la mirada, va donar a l'Angeleta una mena d'ensopiment que li feu aclucar els ulls per a no veure aquell vel que anava passant! passant! sense mai acabar-se.

Tot d'una, l'Angeleta va alçar-se amb esglai. Va semblar-li veure darrera una vaca, una figura d'home. Es passà les mans pels ulls ensunyats i es quedà corglaçada. Era un home que s'atansava decidit envers ella; venia de pressa, com si la boira no fes nosa a la seva mirada escorcolladora. La noia sentia que'l

cor se li estrenyia i les mans li tremolaven i per sa espinada passava una fredor, talment com si una mà macabra l'amoixés.

I va posar-se a córrer boira endins; i es va sentir de cop i volta, una remor de pedres que se esllavissaven i després queien a la fondaria de l'abisme; i la boira com presa d'un èxtasi romangué immòbil, gebrada, infinita.

En Ció restà enhartat, amb la pensa buida i els ulls que li sortien de les caçoletes, com si volguessin fugir de la boira. Sos llavis tremolaven i ses cames romangueren ertes, clavades a terra com dues estaques, ran de l'abisme curull de boira. Com no se sentí res, ni un xiscle, ni un respir, pel magí d'en Ció passà ufana la idea de la mort, i com si ell es deixondís d'un encantament, va girar-se i reculà estemordit per a cercar delirós la devallada...

Com un esperitat va esmunyir-se cap al fons, pel barranc, per a salvar-la i recerar-la i assegurar-li cuitosament que ell l'estimava, que havia arribat a aquells topants perque la boira l'emparés, esborrant-li la cara, que sempre se la sentia com amarada de vergonya, i després dir-li que no fes cabal de l'amenaça, que ell era un covard, ben mirat i que en Patllari li havia donat un remei per a ésser bó, ben bó, no fer por a ningú i ésser estimat de tothom, fins d'ella!

I al seu darrera anaven caient una restallera de rocs.

I va arribar al fons de tot, i allí, entre els penyalars, l'aire era clar, no hi havia boira i es veien les flors del riberal gronxant-se en el ventijol; les remors dels xaragalls eren amigables, i les aigües del riu desfilaven damunt els còdols arrodonits, cobrint-los d'un vel d'escuma, com la testa d'una núvia. El cos de l'Angeleta no es veia en lloc. En Ció el cercava panteixant, i res, els esquitxos que feia la cascada volaven pels aires i un raig de sol va il·luminar-los fent totes les coloraines de l'arc de Sant Martí.

-Deu ésser riu avall!

Les aigües tenebroses del gorg pregon se removien fent una riuada d'escuma. En Ció se sentí vençut. Va recolzar-se en una penya humida sentint la remor eixordadora de la cascada pròxima. I una gralla negra, volava damunt del seu cap fent una cridòria misteriosa en la solitud d'aquella fondalada.

-Ció!- feu una veu que gairebé no es sentia.

En Ció va mirar la boira que passava pel seu damunt.

-Ció!- va sentir-se altre vegada.

El xicot va romandre espalmat... ¿No seria pas l'ànima de l'Angeleta que'l cridava?

-Mare de Déu del Mont!... torneu-me l'Angeleta- va exclamar en Ció, cridant, i mirà adalerat per tot arreu.

-Ció, soc aquí, al cingle! Corre que l'arbre peta!

El xicot va mirar dalt i va veure molt borrosa l'Angeleta agafada fortament a un avet que va copsar-la entre ses branques obertes, com uns braços paternals.

-Angeleta! Angeleta meva! ¿Ets viva? No't moguis,... espera't!

Quan en Ció va arribar a dalt, ran del cingle, semblava un desenterrat, ni habilió tenia per a parlar.

-Té la faixa, lliga't el cos,- va dir amb molta de pena.

L'avet mort de l'abisme, que sostenia la noia, tenia les branques blanques, pelat, sense una fulla. La boira s'anava aprimant i l'avet cruixia.

-Afanya't Ció..., que caic!

L'Angeleta es moria d'engúnia arrapada a aquell avet, amb els ulls estretament closos per a no veure la buidor aclaparant on queien ses gotes de suor.

La boira fugia depressa com a esgarrifada de sentir els cruiximents sinistres de l'avet...

En Ció li allargà la corda dels crepistells que havia tret dels bous de la carreta que seguien pasturant indiferents.

-Lliga't.

L'arbre pelat feu un cruixit paorós. En Ció tot pujant l'Angeleta havia arrencat l'arbre mort.

L'Angeleta era dalt. En Ció semblava trastocat, plorava i reia a l'hora i besava amb neguit les mans sagnoses de la pobre noia, que reia com una histèrica i tremolava de fret. I vet aquí que en Ció va agafar l'Angeleta en sos braços... Tot seguit feu un crit triomfal al goç remader, que va juntar la vacada escampada; i la parella va devallar, dient-se que s'estimaven; i tot els semblava que reia com ells, el sol reconquerit que'ls acaronava, la boira que's fonia depressa, com avergonyida, les flors bosquetanes, els xòrracs frescals, les vaques que'ls seguien i el goç pelut que saltava a llur voltant com si conegués que la felicitat els coronava... i fins l'abisme immens va semblar-los una boca, la boca de tot el món oberta per a una riallada alegre, plena de sonoritats i harmonies.

(Pirineu)

LA CONGESTA

La Sisca no pogué contenir-se per més espai. El seu nét cada cop estava pitjor; tenia els llavis morats i respirava amb fatiga; els ulls havien perdut aquella vivor plena de candorositat corprenedora.

La pagesia era tota llunyana i el metge més saberut de la rodalia era el senyor Pau, que per la mainada tenia molt bon ull... però, afeblit pels anys i mig tultit pel dolor, ja li era impossible de fer sis hores de camí, dalt d'un mul, baixant i pujant pels camins pedregosos entre abismes i solituds. I la visió d'aquell infant que's fonia amb rogall aspre com la serra, com d'una serra cruel que li tallés la vida, era terrible, encongia el cor; aturava el respir de tots els que'l sentien.

La Sisca, aquella pagesa fornida i caramassera, que tingué deu fills, que mantingué el seu home ferit una munió d'anys, que duia feixos de llenya i menava la carreta com un home, de sobte, sentint-se una onada de voluntat, s'alçà resoluta del costat del breçol, feu un senyal al seu fill i, agafant-lo pel braç, va dur-lo cap a la llar ennegrida, l'assegué a l'escon de fusta despintada i va dir-li a cau d'orella:

-Mira, Tòfol, el teu fill està molt atrapat.

-Bé ho veig prou!

-La Rosalia tot just fa cinc dies que's lleva, no cal pensar amb ella.

-Bé ho veig prou!

-Anem tu i jo a veure amb el nen el senyor metge, que hi dongui un cop de mà.

-Anem-hi,- digué resolt en Tòfol tot mirant els clamàstecs fumats, enlairadors d'una olla de aram damunt d'unes brases de pi mig enceses, que escalfaven un gat arropit i dormilega.

El naixement del nét de la Sisca tingué un ressò esclatant per tot aquell escamot de pagesies isolades que formaven un poble, amagat de muntanyes gegantines, sempre clapejades de neu, i on el llop udola semblant de paor tots els indrets, en les nits fosques i llargues dels hiverns.

Quan va nàixer aquell infantó, la Sisca, amb veu ronca i movent els braços enlaire, anà de casa en casa cridant adalerada: -la Rosalia ha tingut un noi!- i per totes les finestres, reixes i portals sortiren testes de velles i joves i infants, i una onada d'alegria passà superba pels cors d'aquella contrada... Feia tres anys que només naixien noies. Tothom creia que era, que deia el conco de can Pelat, una maledicció divina. Fins se parlà de fer rogatives perquè Déu enviés a aquelles terres xicots de braços fornits per a menar les arades i enlairar les forques i fer voltejar les batolles.

D'aquell dia ençà, a casa la Sisca tot eren raons entre les veïnes i parentes. El pobre hereuet no tenia pau ni repòs, totes volien breçar-lo, vestir-lo, besar-lo i donar-li el pit. Li deien el «Jesuset de ca la Sisca», i els seus peus havien rebut més besades amoroses que'ls del Jesús Infant de la sufragània de la vora.

Ara que aquella relíquia vivent se veia sota'l flagell d'una malaltia cruel, tot eren exclamacions i sospirs, tot llàgrimes i esgarips. Les herbes miraculoses sortiren de la foscor de les caixes i armaris, els ungüents i els olis més rancis dels pots i ampolles polsoses. Era un seguit d'anar i venir de totes les masies cap a ca la Sisca. S'anà fent una corrúa concirosa, adolorida, de totes les dones del poble que no parlaven de res més:

-Què fa?

-*Igol*, l'oli de llargandaix no li ha fet res!

-Pla estem perduts!

I sense acomiadar-se, tothom feia son camí duent remeis i rumiant oracions. Fins el pastor va dir-hi la seva, però ningú'l va creure. No més era bo per ossos trencats i juntures inflades.

S'esqueia ser l'Agost, les darreries de l'Agost. El blat prenia un color d'or i ben tost el volant faria feina. La dalla amb son ritme sinistre, havia fet caure les flors de les prades, escampadisses de alegria i sentors reviscoladores. Un estol de dones de vestidura fosca i pentinat llis removien l'herba tallada amb unes forques lluentes i llargues. Dalt del cim sonava de tant en tant la trincola de les eugues que pasturaven damunt l'herba curta i humida movent la cua llarga d'un cantó a l'altre amb lentitud augusta. El riu mormolava entre'ls abets centenaris mig arrencats pels torbs... La cascata entre'l rocam abrupte, cobert de molsa, entonava una cançó infinita; i el vent, mig infant, mig orat, removia l'aire ple de perfums entre'ls verns i pollancre, els clavells i boixos, les falgueres i mentes, fent una remor victoriosa que s'alçava fins els núvols del cel! Quan el sol atalaiava aquest ambient esplendorós i reblert de vida, per damunt dels cims rocosos, nuus de vegetació, la Sisca i en Tòfol sortiren de casa. L'avia anava dalt del mul amb el seu nét embolicat, els ulls plorosos, la barba tremolosa i el cor arraulit. En Tòfol, capcot i gorgolant amb el ronsal al braç i la vare a l'altre. El goç d'atura, anant i venint amb el morro arran de terra. Tothom sortí a veure aquell pelegrinatge de dolor, a veure l'heroica Sisca per encoratjar-la i acompanyar-la un bocí de camí, però ningú ho feu... les llàgrimes enterbolien els ulls, la emoció empresonava els llavis... tot fou silenci, un silenci que entrava a l'ànima... era aquell silenci que regna a les grans penes on la flor del consol no pot arrelar-hi. Dins les eres i camps, els homes aturaven les feines, sigilosos. Sols les oques blanques i feixugues, al veure'l goç d'atura, fugien alçant el bec i amb greu cridòria.

Ben tost van allunyar-se vora del riu, i restaren voltats d'una boscúria atapeïda de pins borts. La remor dels seus passos de tant en tant desvetllava una fressa en les verdisses properes, els ocells emmudien i els esquiroles saltaven d'una branca a l'altre. En passar per les envistes de la terra que menava, en Tòfol sentí l'aclapament de veure-ho tot endarrerit... el blat per segar, els pèsols per batollar; altrament, encara no havia pas anellat els garrins, ni llimat els ullals del goç. Al neguit de l'home de treball se juntava el dolor de pare acorat; per un instant sentí un defalliment; sentí que les forces li mancaven, i capolat s'agafà a la cua del mul per a seguir la pujada aspra que s'alçava davant dels seus ulls. La Sisca que a cada pas de l'animal feia un moviment de cap, s'anava encorvant sota'l corcò d'haver estat vanitosa llavors que nasqué'l noi, i d'haver emprès els camins feréstecs amb aquell infantó a l'agonia.

Passada la primera collada, la natura esdevenia plena d'asprors. Semblava'l reialme de la mort, cap arbre, cap flor, cap bri d'herba... tot eren roques abruptes sense vida, tot eren pedres caigudes dels cims i esmicolades... era aquella contrada com l'esquelet immens d'un món finat segles enllà! Feia feresa d'avançar per aquell corriol amagat entre tanta grandiositat estèril. El riu que s'anava fent petit, petit, se va fondre silenciós dins les entranyes de la terra... Aquells dissortats enyoraven la remor de l'aigua que'ls aconortà, i en aquell silenci i solitud, feixucs damunt les pedres seques, s'oïen els respirs del mul i la ranera aspra i rítmica del minyonet que s'acostava a la fi, cada vegada més moradenc i amb els ulls entelats.

La Sisca mirava adalerada, esmaperduda d'un cantó a l'altre... ni una cabana, ni un remat, ni un arbre, ni un cloquer esperançador! tot immensitats superbes, tot pedres silencioses, tot solitud feréstega. El sol ponent feia nàixer grans ombres pels vessants de les muntanyes, i en mig de la vall se ajocava endormiscada i quieta i somiosa, una boirina que anava creixent... creixent!

De sobte, la vella feu un xiscle: el Tòfol sentí una extremitud; el mul es deturà i el goç va romandre quiet mirant el seu amo.

-Fill meu, el nen, s'està acabant.

-Oidà! sí! la Rosalia!...

-Verge de Nuri! feu un miracle! Tòfol, vés a cercar aigua que el batejarem! corre... per Déu! que s'acaba!

El noi va mirar arreu esfereït movent el cap i apretant els llavis. Feia tres hores que havien deixat el riu; la cabana d'en Negre, la font de la Teula, l'ermita de Núria, tot era llunyà.

-Mare! Allí hi ha una congesta!

-Anem-hi!

Corrent com uns orats van arribar-hi, torçant-se els peus damunt la pedra fullada i els rocs cantelluts. La Sisca s'agenollà damunt la neu i va esgarrapar-la amb follia per omplir-ne ses mans, i l'apretava nerviosament damunt el front de l'infantó perquè es fongués i esdevingués aigua baptismal... la neu cruixia i s'enduria entre les mans balbes... Llavors la Sisca l'escalfà amb son alè febrós, i sentí que una

gota li solcava la mà, i feu un sospir.

-Jo't batejo en nom del Pare!...- i caigué una gota damunt el front del minyonet, que restà tota quieta.

I passà una estona cruel... el morent sols respirava de tant en tant. I caigué una altra gota:

-I del Fill...- En Tòfol agafà les mans plenes de neu de la seva mare entre les seves i apretà... els ossos cruixien, i caigué l'altra gota.

-I de l'Esperit Sant...! Lloat sia Déu; ja és cristià!-

La Sisca, lliure del neguit, abraçà el seu nét i el petonejà frenèticament, i en Tòfol se donava colps de puny al front de veure el seu fill mort damunt la neu com aquells ocells morts pel fret, que quan ell era menut, cercaven sortint d'estudi.

Entretant la boira s'anà engrandint, muda, lenta; i pujant confiadament per les muntanyes envolcallà la congesta, fent de mortalla al «Jesuset de ca la Sisca». La pobre avia al seu costat plorava sense consol. Les llàgrimes ardentes fonien una mica la neu... era la inscripció dolorosa de aquell episodi que la boira amagava, perquè la primera estrella que avançava il·luminada davant de la nit, no sentís la tristícia d'aquell poema de dissort!

I les muntanyes, com si meditessin els plors de la Sisca, els repetien ecos enllà... I tres isarts, que plens de gentilesa miraven esglaiats la boira, sentint els sanglots, van fugir com un llamp pel cim de les roccasses més alteroses.

GEMMA

En Janet caminava cap-jup. Tot just clarejava quan va arribar a la platja de Sabanell per a endegar els ormeigs de l'art. Prop de la cabana dels carrabiners hi havia una noia jove recolzada en un pi, amb el mentó apoiat en els genolls i els ulls perduts en l'infinit. En Janet en veure-la va dir-se: -Ja en tindrè una més a la colla.-

Lentament, amb una lentitud trista, van anar arribant la gent de l'art. Avançaven feixucs i ensonyats damunt la sorra polsosa que llandava amb la pinada atapeïda, on creixien les mates de romaní, semprevives i clavells. Un a un, en veure a aquella jove arrecerada en la soca revinguda del pi, que mirava fixament la mar com si hi cerqués un naufrag engolit per una onada, van pensar:

-Un altre a patir misèria.-

La desconeguda restava indiferent a tot. Immòbil com una estàtua, amb la pensa xuclada per un pensament i el cos cargolat per la gebror de la nit, sembla l'imatge vivent d'un dolor constant, d'aquells dolors que nit i dia cauen damunt l'ànima com cau el degotall eternal en la ubagor de la bauma misteriosa.

En la quietud de la matinada plàcida, se sent la cridòria dels homes i el caro de l'art és varat; negre i amb els banyots a popa, apar un escarabat gegantí que camini a flor d'aigua. Els pescadors boguen de pressa, a posta, per a fer cansar en Perot, aquell vell de l'art que sempre botzina i el patró entre tant, dret a popa va llençant al mar una corda que s'enfonza en la foscor de l'aigua fent una munió de bombolles petites que puguen tot seguit i es fonen. Després llença la xarxa eixuta i fosca que resta una estona encurada i amb la gola oberta arriba lentament al fons de la mar inflant-se com una bomba de paper.

Ja són en terra. A cada cop de corda s'hi fa un ramell de pobres... és el pelegrinatge del treball que cada matinada compleix, com una cordada de damnats, la sentència que sentí Adam fugint del Paradís. De primer anduvi, la corda regalimosa costa poc de fer seguir; després esdevé feixuga i els cossos s'inclinen tivant de la singla, i els peus s'enfonzen en la sorra humida de la mulladina matinal, les frontales se sembren de gotes de suor i els respirs se senten plens de fatiga. De tan en tant, les dues colles s'atancen als crits que fa el patró:

-Gonta... gonta de llevant.

-Vinga... Vinga!...

-Tomba! Tomba!

-Amunt... que és sa darrera corda!

Ja surten els calons i les pannes. Les surades es breçolen damunt les ones que lluen amb la primera

mirada del sol ixent.

En els cors de la gent de l'art, aleteja l'esperança, neix el desfici de veure ço que han hajat. Tots puguen i baixen de pressa per la platja, estirant amb coratge la xarxa amb els estrops i fent crits per a atiar els companys mentres la mestra s'acosta a cada respir.

-Aneu baixant l'art.

-Vinga! Amunt minyons!

-Vinga, vinga que ja eixuguem!

La gola de l'art es clou. Tots estiren a la una i la borsa resta damunt l'arena. Se sent la remor del peix que cueteja, i tots els ulls s'aboquen a la xarxa.

-Es pa nostre de cada dia!

-Que Déu n'hi dó!

-Bona calada, Janet.

Van obrir l'art mentres els peixos menuts passaven per les malles, i, cuetejant frenèticament, assolien les ones i fugien. Els pops movien les potes com si fossin verms. Les sèpies escopien tinta i els rogerons feien fressa entre les algues arrencades del fons i les pedres que havien seguit. En Janet omplia els coves de peix morent i en Perot en curullava sa gorra. Dos bailets peu descalços agafaven els que restaven entre les malles per a escar.

La cridòria i les rialles s'alçaven triomfants. Totes les cares eren resplandentes... l'alegria esplendorosa regnava a dolls, el sol era rublert de claretats i el vent passava rioler damunt la mar...

La desconeguda mirava més fixa i més lluny; estava més consirosa, semblava més quieta, com si hagués perdut el ritme del respir... els miserables de l'art, en obirar-la altra volta, van dir-se plens d'estranyesa: -Qui sab si és boja?-

El mar és fosc, els barberols s'allarguen a batzegades enfosquint l'aigua, i una nuvolada atapeïda romà davant del cel... de tant en tant els núvols s'obren, i els raigs del sol fan en la mar una ratlla d'argent... talment apar una espasa que juri damunt de les onades... l'horitzó és clar... una parella de llaguts s'acosten en popa la valenciana, semblen dos gonfarons d'una processó que deu seguir ones enllà.

Les feines de l'art han estat lentes i fadigoses. Els fronts regalimosos estan solcats d'arrugues, i les ànimes tenen un tirat de melangia. És una matinada plena d'asprors. El maià de l'art ha arribat al rompent de les ones poc curull i el peix és petit i de poca estima. La gent de l'art està estemordida, trista i vençuda.

-Anem a treure! Avui no farem cap més volt!-

Els miserables s'agafen a la corda del palanquí per a treure el caro; a cada estirada els bocells s'alcen sobtadament d'en terra i tornen a caure com si fossin presa de les darreres extremituds de la vida. L'embarcació pren els pals enseuats, mentres la quilla i les escoves regalimen i el dui raja una aigua tèrbola que fa un forat a la sorra.

-Booooo!

La corda s'afluixa i resta damunt l'arena i la gentada s'allunya muda i consirosa. En Janet carrega la pipa i crida:

-No marxeu... no marxeu... avui mus havem reventat l'ànima i no hem hajat ni per comprar una agüia... cotra peixots i dolents... no cal que ploreu... aneu a câ vostra a cercar sa cofa, que's Rector avui fa almoïna.

-Qui la fa?

-S'Americano de cân Roc... homes i dones; els nois no hi poden ensena.

-Airu amb ell!

-Veus, Perot, no renegus! val més això que sa tortuga esborneïada de l'altro dia... ei! Xixu! no fassus es baganau!

-Orsa!... Orsa! veus, això és una bona muixangueta per un dia de mala calada.

I tres dels més acorats van agafar-se del bracet i resplandents de goig van anar-se'n cap a la vila tot cantant:

Tam patantam, Pauleta gonyes dins quan plóu i a la matinadeta quan la puput fa l'ou.

La noia desconeguda romàn encara recolzada al pi. Ara mira embadalida l'estol que passa pel seu davant... li fa feresa restar altre dia sola i trista corsecant-se de fam i tremolant de fred abandonada... Instintivament va allargar la mà mentres de sos ulls brollaven dues llàgrimes.

-Ai la mare! que captes?... vòs peix, gonya'!

-Que tens ses mans de senyora? para ment que sa corda te faria muletetes!

La *Monja* va atansar-s'hi i va dir-li amorosament:

-Vina amb nosatros, avui hi ha almoina a sa missa, vina que prou se't veu que portes gana en viver!

La noia inconeguda no tenia esma de moure's. La debilesa l'atuïa, i fent un gran esforç va alçar-se mentres sa faç es contreïa adolorida per a canviar de positura. Després va llambregar esfereïda al seu entorn i seguí prop de la Monja el caminet que giragoncejava entre la pinada on havia passat dos jorns perduda.

Llavors la munió de l'art va esguardar-la sense parpallejar i en tots els ulls s'hi semblava les primeres resplendors de la simpatia. Era alta, prima i gentil. Hi havia un segell senyorívol en son posat que la feia encisera. Sos ulls que havien perdut aquella fixesa esfereïdora, aquella immobilitat de orada, prengueren una dolçor plena de bonesa i sa mirada passava per tots els ulls confiadament, com un ocell que salta d'una branca a l'altra de l'arbre on té el nial. Els pobres de l'art van corpendre's en veure sos vestits romputs i tacats abans d'envellir. No duia cap sorgit ni cap pedaç, ni cap peça descolorida... era una roba mal tractada de poc temps, sense rastre d'unes mans curoses que volguessin repassar-la. Les sabates de xarol rompudes i no encara arrugades pel caminar. Sols en una orella duia una arrecada, i son cabell no era pentinat de dies. Era com un vaixell que havia sofert un temperi sortint de la mestrança... i aquella cara tan esllanguida, aquella boca closa, muda, morta per tota paraula... aquella mirada adalerada d'una mica de caliu, guanyà aquell aplec d'ànimes corcades pels sofriments, que veïen en la desconeguda una miserable nova, sense el cor endurit davant la misèria, ni la pell colrada davant el sol i les fredors, les mullenes i ventades. Per això quan la Monja va allargar-li la mà i ella va alçar-se amb el cor inundat d'enterniment, la gent de l'art va sentir-se angulejar el calfred de la emoció. -És tota una senyora que amb nosaltres vé a captar!-

Al passar pels barris dels pescadors, una riuada de mirades seguí la inconeguda que feia bracet amb la Monja. La captaire nova amparada per sa distinció, joventut i bellesa, va deixondir la bunió de mil converses misterioses.

-Ai la mare! tu, mira què porta sa Monja!

-Qui deu assé... sembla filla de senyossus.

-Diriu que la só vista i no sé on!

-Mal aventurada... deu haver fet algún cappatuf.

-No me'n fiariu pas d'una noa aixís!

La església del poble mig enrunada és al cim d'un turonet. Els murmuris de la mar hi arriben com una oració llunyana. La ventada flairosa hi entra confiada com una devota, i els Sants barrocs apar que somriuin joiosos en els ninxos en veure la munió dels pobres de l'art que hi entra consirosa. Uns cerquen la pica, tot palpant la fosca fins que senten la fredor de l'aigua quieta que'ls mulla els dits negrosos, i després de senyar-se, cerquen l'altar il·luminat on diran la missa. Altres, es lleven la gorra i avancen lentament entre els bancs arrengrerats, obrint els ulls i arrossegant els peus amb temença d'entrebancar-se. En Perot, malmirós, s'amaga la pipa de canya mig encesa a la butxaca per a aprofitar el tabac; i la Monja, de parella amb la desconeguda, s'agenolla, i mouen els llavis atiades per una devoció que'ls fa trenar oracions eixides del fons del cor.

Mentres el senyor Rector diu la missa, els homes miren els recons del temple i llegeixen les inscripcions de les sepultures que lentament van fent-se visibles als ulls enlluernats. Les dones més velles fan capbuçades, vençudes per la sòn i les més joves garlen a cau d'orella. Quan la Monja s'alça tots es posen drets i quan s'agenolla tots fan besar les lloses fredes del temple a sos genolls endurits. Quan la Monja es fixa amb mirada reptadora, s'apaivaguen les converses i moren els somriures continguts en els llavis irreverents... i aixís, davant la indiferència innocent d'aquell pinyoc de dissortats, passa l'aroma vivificant del mateix Déu. Diria's que aquells cors no sentien re florir l'unció

cristiana perquè eren entumits per les rosades matinals i encarcerats per les salabrors dels temperis.

El sagristà, aquell home de veu prima i esguard humil, agafa una taula que hi havia darrera l'altar major, la cobreix amb un drap vermell i la deixa al bell mig del presbiteri. El senyor Rector ix de la sagristia amb sotana i roquet i apoiant-se en la taula diu: -Germans, avui per voluntat d'una ànima agràida al bon Déu Nostre Senyor, tindreu una caritat ben bona; cinc pessetes per cada u, dos bons de carn i pa, i pels homes, uns quants cigarrets...- Per l'ampla nau de l'església s'escampa un murmur de joia. -Mes abans vull que sortiu d'aquí amb una cosa per la vostra animeta, i això ho faré jo ben curtet perquè no vull cansar-vos i perquè en lleveu profit... Una mica d'atenció i quietud, oi? Estimats germans,... a tots els que sou aquí aplegats vos junta una condició comú,... sou pobres... mes el que siguin pobres no vol dir que siguin desgraciats. Se pot ésser pobre i alegret... i creieu que l'alegria és la millor felicitat. I, on podreu anar a cercar aquesta alegria?... on? aquí... a la casa de Déu... aquí, dins la tranquil·litat de consciència! Creieu que els rics són feliços? Sabeu que diu Jesucrist que ningú pot servir bé dos senyors... Vosaltres que no teniu el verí del diner podeu servir a Déu! i servint al bon Jesús sereu més resplendents que aquestes senyorasses pecadores plenes de joies i perfums i que tenen el cor com un carbó. Lluiteu, doncs, contra els pecats... que els pecats són com els polls, si no es mata el primer se n'omple tot el cap! el que renya fa camí a l'amenaça, el qui amenaça fa via a la ira, l'ira porta a la rencúnia, i la rencúnia al crim! Estimats pobres de l'art, alceu els cors a Déu, que'ls nostres sufriments sian graons per a pujar al cel! allunyeu les envejes, tingueu l'ànima pura, clara i santa! i volareu com les gavines damunt les ones de les maldats... i deixareu les ànimes pestilents entre les riqueses infernals!... pobres i bruts, podeu entrar al cel, que Déu no mira pas els vestits ni les...

Sobtadament esclatà entre la multitud embadalida un plor de condol que feia estremir. El senyor Rector va callar i tothom va girar-se envers el lloc on se sentien aquells sanglots. Era la desconeguda que oblidada de tots plorava, tapant-se la cara i sense conort.

-Què té aquesta?

-Qui és?- feu el Rector tot estranyat.

-Una noa.

-Ja ho veig... però qui és?

-Poc la coneixem. Sa Monja l'ha feta seguir.

-Era als pins com una òliba enlluernada.

El senyor Rector va llambregar-la encuriós, sentint el goig de veure-la penedida i amb llàgrimes de compunció arrencades per les seves paraules.

-Mireu's com plora... carets de Déu, això trasheda!

-Deixeu-la plorar... plora, noa, plora, que ses penes són com es bacallà, remuiades passen millor... plora noa, que l'aigua fa baldeio... veritat?

-Jo no puc sentir-la! me trenca es cor!

I la desconeguda avergonyida entre tantes de mirades i no podent contenir-se aquell doll de sentiment, aquella de de tristor, va alçar-se tot d'una i marxà de pressa cap a fora del temple, i allí davant del cel i la mar que's veien radiants, inundats de claretats i de bellesa, se sentí re florir un bri de consol reviscolador que anà creixent, com una alenada beatífica que baixés del cel per a envolcallar-li l'ànima amb sentors vivificants!

La Monja va sortir al seu darrera, li donà l'almoïna que li pertocava i, mirant-la amb els ulls lluminosos d'emoció, va dir-li amb veu tremolosa:

-Mira, noa... llàgrimes de bona mena porten esmena... vina a ca meua i seras aquella fia que Déu me té al cel!... t'hi retires... t'hi retires força,- i va abraçar-la plorant dins d'un cercol de mirades ploroses.

Tant bon punt la noia desconeguda va arribar a casa la Monja feu un sospir rublert de goig.

L'ambient d'aquella llar honrada i humil va evocar-li l'idea de la benaurança que gaudeixen les ànimes santificades. Presa d'una il·lusió d'infant va asseure's a l'escón i va romandre bella estona allejant-ho tot. La Monja va dur-li una mica de llet i la desconeguda va exclamar:

-Mia madre!

El pinyoc de gent que s'havia agombolat a la entrada va esclatar en gran rebombori d'alegrança.

-Ha parlat!

-No és muda!

-Curriu... curriu... que sa llengua s'ha desvetllat.

Les dones del carrer que feien coixí van deixar-lo apoiat a la paret, els espardenyers van alçar-se dels bancs i les àvies que no podien caminar van glatir davant aquell esclat inesplicable.

-Què passa?

-Que han hajat una roassa.

-Para ment que no m'esclafis sa nansa, que hi tinc sa llocada.

-Res, una noa que han trobat prop d'es canyet.

I tots estiraven el cap per a veure-la d'aprop, com aquell dia que van pescar una tortuga mai vista.

A les parets del menjador de casa la Monja hi havien uns goigs de la Mare de Déu del Vilar i dos frares de cartró dels que senyalen el temps, l'un sense cap, l'altre sense braç, que signa amb una mangala. En un armari cantoner es veia una gran varietat de copes i vasos tots diferents de mida i forma i colors. Apoiades en una sopera hi havia tres postals amb la Monja retratada; l'una tivant l'art i l'altre remendant la xarxa i en altre, al costat d'un penjoll de muixines seques.

-Ja te'ls pots ben mirar aquestos *retaratos*; tots soc jo mateixa en persona... mus van mapar uns senyossus per fer-nos al cine de Paris... d'allí on hi ha el senyor Papa.

-Roma!- va exclamar amb vivesa la desconeguda.

-Justa, a Romà!

-Mia terra!

-Ai la mare, ets de cal Romà? ai borrhanga... vet aquí perquè no parles com nusatrus... si vós parlaré amb les mans a tall de mut, sabs?

-Capito!

-Ara marxeu tots! ara sa noa vol reposar!...

I quan la italiana va romandre sola amb la Monja, va fer un somriure joiós.

-Veus, aquí a l'hivern fem grans fogarades... no anam ben garrapats i es fred se mus fica als ossos... Ara coc banyons. No't moguis que et portaré un xic de xaret de câ es Cabasset de Rabal... para ment que te toc! no begus massa... Després tinc un meló de guindolet tot ple bo. As meu costat no patiràs... l'homu de casa té un bocí de plantiu... tots dos anem a l'art... el divendres a fer la capta a la vila. Si vé un quillat de València o la barca de'n Jan, ara descarregant sal, ara virant l'arga, fa uns conts cèntims i l'olla bull cada dia... no creguis que la gent d'art d'aquí siguin rampoines com es de ciutat... aquí tots estem senyats amb el matrimoni... tots tenim casa... no dormim en barraques; l'homo de casa i jo no som pas de l'ideia. Mira, veus? tot de Sants i Santes, i me diuen la Monja, sabs perquè? perquè no renego ni vull dir mai mal de ningú i faig fer ses paus als que's baraien... No et vull torbar més; puja, vina que dormiràs fins que es dinar estigui... prou se't veu que passes gana i que dus es ventre pla com un llenguado!...

La Monja va fer-la enllitegar; i la italiana va aclucar els ulls com un ínfant i va quedar-se dormida plàcidament, mentres la Monja l'esguardava plorosa, tot recordant que feia anys que en aquell mateix llit restava erta i freda la seva filla. Ara li refluïen aquelles remembrances esblaimades, i les llàgrimes tornaven a sos ulls de mare enyoradissa.

Al mig dia, quan va arribar el marit de la Monja amb els terrassans del barri, tot el carrer va empèndre'l amb grans rialles.

-Tem, a ca teua trovaras gent nova.

-Tot ha anat bé, és una noa.

-Sàlva-la que és tot ple maca.

-I fina.

-Calleu, teniu sa llengua com una cua de porc.

-No en feu cas, Tem, que liregen.

En Tem entrà a casa seva i sa muller va mostrar-li la noia que dormia, i ell arronsà les espatlles com sempre que la Monja li demanava el seu parer, i recaptà el dinar bo i descarregant-se de les eines que duia penjades al muscle.

Tot dinant en Tem va dir a la noia: -Còm te dius?

-No t'entendrè, que és de can Romà!

-Com te disses?

-Gemma- va dir la noia.

-Ema? això és una lletra! Poc m'agrada... mira, aquí te direm Mariagneitta, com sa morta, perquè hi tens una retirada, oi Monja?

-I ben pensat, Tem; Mariagneitta!...

-I que vòs assé?

-Anar a l'art, homo que vòs que fassa?... sempre as meu costat!- afegí la Monja estranyada de la pregunta.

-Aixís vos assé artista!-

Gemma de sobte prengué un posat d'esperitada i obrí els ulls i es quedà esguardant en Tem amb aquella fixesa paorosa que tenia a la pinada. La Monja va estremir-se i el seu marit va romandre tot confós... La desconeguda va restar com esglaiada; sentia angulejar per son cos el calfred d'una nova dissort, i tremolosa, tapant-se els ulls va agenollar-se, exclamant entre sanglots i sospirs:

-Artista no! Artista no!

La Monja i en Tem van respirar davant aquell sentiment que els feia sabedors de què tenia aquella noia amb son posat tràgic.

-No seràs artista, no! Vindràs amb mi a l'art... vòs fer d'espardenyera? de modista? vòs trenar cànem?

I la italiana senyalava que volia fer el que feia la Monja en la postal que tirava l'art; i agafà la singla que hi havia penjada en un clau de la paret emblanquinada i se la posava per a fer-los entendre que volia anar amb ells a tirar l'art cada matí.

-Artista no? i dôs que fas ara sinó l'artista de l'art?

-Artista no!- exclamà altre cop la noia esfereïda.

I la Monja i en Tem els dona per riure, i riu que riuràs, i la noia plora que plora.

El jorn neixia rublert de joia. Les remors del treball s'escampaven per la platja; la serra de la mestrança, rítmica i mormolant, tallava un pi empresonat entre cadenes i tascons, i a cada cop de serra s'espargien en l'aire les serradines flairoses de saba. L'aviram del mestre d'aixa pellucava entre les barques envellides i enmantelades de rosada. Una dona despentinada, estenia damunt de la sorra la roba neta i humida. L'oreig matinal somovia les fulles seques de les enramades dels corders. Els primers respirs del dia eren sadollats d'una pau inefable.

La gent de l'art feia el primer volt davant del poble. La Gemma va demanar-ho i tots ho aprobaren. Feia dies que no treien gaire peix i sempre que la Gemma triava un lloc nou, la sort els protegia.

La Gemma és un altre. Queien les penes de la seva ànima com cauen les fulles seques dels arbres que s'adormen en els primers freds... i lentament, resplandia en sos ulls l'alegrança... brollaven en sos llavis les rialles esplendents, s'escampava per ses galtes marcides la rojor sanitària... Gemma entre les manyagueries de la bondat, la visió superba de la mar i la nova llibertat de son esperit i el caliu de la llar que va acollir-la, sentia una força vivificant en la saba de son cor atuït. Gemma, refluï en joventut i frescor, en beatitud i alegria... les seves rialles s'espargien per la platja com un perfum de lliri i era adorada de tothom. Bona de naixença i recollida en aquell catau de misticisme de casa la Monja, la seva ànima va santificar-se i sos ulls s'amaraven d'una serenitat plàcida que atreïa. La gent de l'art l'esguardava com es mira un cel ben clar o un mar ben quiet o una fondalada silenciosa... tots l'esguardaven sentint tot el misteri de l'encís i l'estimaven devotament, com s'estima una imatge

miraculosa.

Un dia de calma, llavors que la mar semblava adormida i l'aire aturat per art d'encantament, Gemma se sentí absorta i tot oblidant-se que anava vestida de pobre i que era colrada del sol, va cantar com cantava en sa infantesa senyorívola. En sentir-la tota la corrúa de l'art va atansar-s'hi sigilosament i van voltar-la aguantant-se els respirs. Gemma sorpresa cantava amb una devoció angelical davant la mar, el cel i el rocam abrupte; era una oració fervent, un salm que entonava son esperit al Creador de tanta de bellesa...

Quan es donà compte del que feia, va girar-se i romangué consirosa i avergonyida... tots els que restaven palplantats escoltant-la esclataren en crits de joia. D'ençà d'aquell dia, quan hi ha bona calada Gemma canta, i tots escolten com extasiats al seu entorn.

-Visca na Mariagneitta!

-Teniu un russinyol!

-Quina calàndria!

-Visca sa Monja que va xarpar-la!

Més d'un cop en Janet, aquell patró alt i prim i ossut, que tenia el nas i la nou del coll punxaguts i que cridava sempre, s'havia enquimerat perquè després de les cantúries la gent no veia l'hora de estendre la xarxa al sol.

La mateixa estimació que la Gemma tenia a la platja se la conquerí per tot el poble. Ella, amb la Monja eren les conselleres dels rampelluts, les que gorien els tristos i tranquilitzaven els desconfiats. Anava cada matí al mercat a vendre el peix, i allí, entre rialles i cridòria, parlant un català italianitzat, la Gemma feia fer rotllo a tothom, i en un respir venien tot ço que duien als coves. Llavors tornaven a la platja ardides i triomfals amb les mans curulles d'argent i es feia la repartició.

Avui, quan la gent de l'art anava estenent els ormeigs i la Monja i la Gemma duien el peix cap a la plaça, tot d'una se sentí un xiscler esgarriós que esborronà. La pobre Gemma corria com una boja d'un cantó a l'altre, cossada per un home desconegut que li deia enfellonit:

Gemma!... Gemma! aquí, si no vens et mato!

-Soc perduda... veniu! veniu! mia madre! soc morta!

De sobte tots van romandre esmaperduts, però tant punt aquell home va enarborar el bastó que duia, tots els de l'art se sentiren punyits de l'ira, i la sang va remoure's dintre les venes i passà una rauxada de follia per tota la platja.

La noia veient-se perduda, va llançar-se a l'aigua i fugia nedant entre els xarbots que feien les pedres que li tirava aquell home foll de rencúnia que fugia dels pescadors que l'encalçaven. Com la mar havia crescut i feia una mica de ressaga i la cridòria fou gran, ningú s'entenia, tots seguien apedregant l'inconegut... Soltadament, tots s'aturaren com obeint a un senyal... La pobre Gemma nedava prop del xuclador famolenc, que roncava entre les roques feréstegues.

-Fuig... allarga't!...

-Vina!

-Neda cap a garbí!

La infeliça no sentia res... nedava i plorava. Ses llàgrimes queien dins la mar, els respirs es fonien en la ventada i els sanglots s'ofegaven entre les remors de l'escuma i les ones que es rebotien contra les penyes... prou volia sostenir-se tot mirant vers la platja on li feien senyals amb els braços... però perdia les forces; i una riuada folla va endur-se-la vers una roca que ressonava paorosament; i un altre cop de mar va xuclar-la, fent-li donar una munior de voltes en la ubagor de l'aigua... i un xiscler d'horror va esclatar en la platja, i tres homes van llençar-se a l'aigua nedant a grans braçades...

En els ulls de tots va espurnejar el foc de la venjança.

-Mus has mort sa noa! Criminal!

-Mal llamp te mati!

-Gireu-li la ganya!

En Janet va escometre aquell home que es defenia com una fera acorralada. Les dones li tiraven grapats de sorra i els homes amb samalés, arxaus, sassoles, cametes i fitores van atansar-s'hi atiats per la rencúnia.

-Bon cop de fitora!

-Mala negada! doneu-li fondo amb un roc as coll!

-Curriu! curriu! que es maten!

El desconegut sagnós i esparracat, esbufegant, va fugir platja enllà, seguit d'una cridòria de infern.

-Agafeu-lo que mus ha mort sa nostra reina!

I l'home corria adalerat posant-se les mans al cap i dient plorós: - Gemma meva!... ets morta!... morta!... Aixís va assolir la pinada i allí, amparat per les soques, fugia davant de les pedres que li tiraven i que feien saltar l'escarrotxa dels pins i fugir els ocells. Una pedra va tocar-lo i l'home caigué estabornit, i els pescadors esglaiats van fugir cap a la platja.

El xuclador era voltat de gussis i llaguts; quan el mar esdevenia silenciós tots a l'una cridaven:

-Mariagneitta!...- i roncava la mar,... ressonava la roca... mormolava el vent...

* * *

La campaneta del cancell va sonar en el silenci que regnava a la rectoria... la porta va obrir-se grinyolant, i una veu apagada va dir tremolosa:

-A Maria!

-Sens pecat fou concebuda- va respondre la vella majordona que sortí bo i fent mitja.

-El senyor Rector?- va dir tot decidit en Fitora.

-Prou... prou... qui diré que'l demana?- va fer la majordona tota astorada de veure acoblats en l'entrada, aquell estol de captaires que mai anaven a missa.

-La colla de l'art- feu tímidament la Monja tota plorosa.

-Alabat sia Déu- afegia la vella; i tota pensívola va anar a cercar el Rector que es passejava lentament entre les mongeteres del seu hortet, resant amb recolliment les matines d'aquell dia.

-Bons dies... entreu... entreu...- va dir el Rector amb veu dolça i paternal.

Tots restaren immòbils.

-Passeu... passeu, com si fossiu a casa vostra.

I tots van entrar temerosos, sense dir paraula... sols se sentia la fressa del trepig.

-Què hi ha de nou?.. expliqueu-vos!

Ningú va respondre... tots miraven a terra.

-Expliqueu-vos, en què vos puc servir?

Després d'una bella estona que tots es miraven donant-se cops de colze i tocant-se amb els peus, en Fitora vermell i emocionat va dir:

-El Mut li dirà.

-Parleu, Mut, parleu- feu el Rector, tot arrugant la cara per a amagar una rialla que floria en son rostre.

-Jo? això la Monja que és més de missa!

-Justa! la Monja que és més dallós!...

-Dòs ho diré jo amb el permís... Res, que la noa de ses ploralles, sab? ha anat a picu i li veniem a dir que mos fes un enterrament... em dispensarà la franquesa...

-Ni més ni mencos- confirmà en Tenas.

-És morta? Aquella noia?- feu el Rector estranyat.

-Sí, dins d'es xuclador- exclamà en Xixu.

-S'hi ha negat- afegí en Llissa.

-Me casu! s'és negada com sa sorra de sa melica-.

-Aixís com voleu que li fem enterrament?- demanà el Rector més estranyat.

-Hi fassi un enterrament cantat.

-Ah! voleu dir que canti les absoltes.

-Això!... era una noa que ho volia i tots li tenien voluntat i volem quedar-hi bé... ja que no podem treure-la d'es catau, al mencos que vostè hi posi unes bones solfes cantades per l'animeta... El patró mus ha donat quitrà per fer una creu en sa roca!

-L'Orga mus deixa el llagut.

-En Jan es caro i en Metterina es gussi.

-I en Pepet *americano* mus paga els ciris.

-Bola!

-Calla tu!

-Mira!!!

-Calleu tots!

Llavors tothom parlava a l'hora fins que el Rector va apaivagar la vèrbola que creixia com una riuada, tot alçant les mans en l'aire i dient:

-Molt bé... comprès. Jo li cantaré les oracions dels difunts i després...

-Aquest diu com mus farà pagar.

-Embustero! jo no dic res.

-Calleu tots- reptà en Perot.

-No res no vos farà pagar... però vull que demà vingueu tots a la missa que direm per la morta... també de franc!

-No!... miri tots hi posarem deu cèntims.

-Res... res! veniu a missa.

-Si no hi ha feina!

-Calla borrango... sempre seràs de la ideia.

-Pari ment, senyor Rector, que no tingui mal de mar...

I van quedar que tant bell punt la mar no fos cansada i el vent minvés, anirien amb les embarcacions a cantar les absoltes davant la roca buida que havia xuclat la Gemma, que després farien una creu amb quitrà i que a la part espadada hi penjarien una toia de flors bosquetanes que la Monja tenia amb aigua dins un pitxer.

El mar s'era abonant i el vent s'havia forejat; els blancalls d'escuma morien i les algues aferrades en les roques anaven seguint el ritme misteriós que els donava l'onada. Era el capvespre, la sentor del marisc barrejant-se amb la flaire de la pinada, l'aroma dels romanins i la olor dels fonolls, se enlairava en la pau que omplia l'aire, com un encens que oferia la terra a la puresa del cel, com la darrera pregària del jorn. Llavors van parar els llaguts, el caro i els gussis amb tota la gent de l'art endiumenjada. A la primera embarcació hi anava el Rector amb el roquet posat, el sagristà i dos escolans. Les dones i les criatures duien ciris encesos que reflexant-se a la mar serpejaven a la quietud de la badia. Els homes bogaven, i tot el poble encuriós s'ho mirava de la platja estant, ungit per una mena de respecte misteriós.

Mar i cel se confonien... la ratlla de l'horitzó s'havia fós... talment semblava que aquella corrúa

d'embarcacions navegessin pel firmament i que seguint mar enfora arribarien al mateix cel, fins al peu del Creador...

Les aigües havien minvat... les roques fosques eixien voltades d'algues que penjaven esllanguides, com a collarets de robins i esmeragdes que voltessin el coll d'una nadadora bruna... Se sentia el bogar dels remes acompanyats, com si volguessin juntar-se al *ora pro nobis* que deien les dones passant el Rosari... I les campanes omplien la quietud amb les sonoritats solemniales del toc de difunts.

Mentrestant, la gentil Gemma era estojada dins la roca que va xuclar-la. Era una bauma al mig de la mar que tenia el catau d'entrada sota l'aigua. Quan les ones hi entraven arremolinant-se, feien una fressa de buid com si entressin en una tomba. Tan bell punt Gemma va ésser xuclada per un remolí, va sentir-se que una penya se li clavava en la frontiera i instintivament va ajupir la testa, i una altra andana va acabar de xuclar-la bauma endins... Després alçà el cap i va sentir-se lliure de l'aigua que la cobria i va respirar fadigosament, ofegant-se, en les tenebres que la voltaven... El silenci que de molts segles regnava en aquella foscuria, fou torbat per son estossecc seguit. I provà de nedar en la fosca, allargant el peu, cercant el fons plena de paüra... Entrà en son cor un bri d'esperança... son peu sentí fons d'arena fina i atapeïda i va poder caminar... Gemma es quedà drete i allargant les mans en la fosca va avançar temerosa i trobà una platjeta llisa, plana, sense cap petjada i s'hi llençà com als braços d'una mare amorosa, i allí es palpà el front que anava sagnant... sagnant... després les sensacions li fugiren dels sentits, la vida se li allunyava i sa pensa penetrà en un somni ple de dolcesa... son front degotava lentament... el mar se sentia braolar en la llunyania... com una recordança apagada pel temps...

La roca buida i ressonant és com un sepulcre aposentat al mig del mar... en lloc de flors, les onades hi han semblat algues marines, en lloc de oracions s'alcen al cel les remors del vent, en lloc de llàgrimes neixien de la mar els xarbots salabrosos, i un pi, arrelat en la roca viva, fa amb ses branques revingudes i enlairades un majestuós senyal de la creu... Dins la bauma s'hi ajoca el silenci; hi regna una eternal foscuria... l'aigua de la mar puja i baixa tenebrosa i sonora, i un degotall rítmicament s'ou en una reconada com el batec de cor invisible i agònic que morís per voluntat d'una maligna fatilleria...

El sol queia daurat damunt les muntanyes grises; la mar se bonança i la ventada anava minvant com un respir fadigós que va reposant-se. Els falziots entraven a voladuries en la bauma per una esquerra, fent una xiscladissa, folla d'alegria... Gemma es deixondí... els somnis que embolcallaven la seva ànima condormida van espargir-se, i tot d'una va obrir els ulls en les ubagors atapeïdes i es posà les mans als parpres i feu un sospir en l'aire ple de quietud i flaire com extasiada de les fragàncies del marisc que la reviscolaven... Sentí re florir la sensibilitat i el moviment pel seu cos ert i capolat... una set ardenta li abrusava la gola i una fam corsecadora li dolorejava la boca del cor i oïa caure l'aigua del degotall i glatia cercant-la en la foscor... Gemma com l'orb cadell que troba el pit maternal, trobà l'estalactita que plorava aigua gemada i va beure ajeguda i amb defici, com si begués un bàlsem caigut del cel... Bon xic escarquillada, pel magí de la pobre Gemma van brollar les remembrances de tota sa dissort. Pobre Gemma! en aquell cautiveri se sentia feliça...: son exili li era plaent! la platja era amorosa com una mare... les roques la guardaven com un pare... ella havia tingut una bona mare... una mare santa que amb sa bonesa havia fet bo al seu pare... una mare que morí infantant; i el pare sense les resplendors que sa amorosa muller li retia va esdevenir fosc, viciós, dolent... Van fugir de Capri seguits d'un ròssec vergonyós i abatuts per la misèria; i el pare cercà l'argent pels seus vicis fent treballar la seva filla... i vinguen balls i cantúries en cafés i teatres obscurs, atiada per la amenaça constant d'aquell home cruel... Gemma anà fent-se gran entre les tortures aclaparadores del pare que exigia cançons que li repugnaven i balls que l'averkonyien... i els picaments de mans i crits esclataven delirosos en aquells ambients tèrbols de fum i flairoso de vicis. Un dia el mal pare sentí una veu a cau d'orella... era el fibló de un luxuriós... era la vespa maligna, infernal que zumzejava cada jorn. Fins que una nit el mal pare, embriagat, escoltà la veu i obrí la mà per copsar una borsa curulla d'or; i en acabat, fugí cantant i bebent per ofegar una veu que semblava que'l reptés. I el pare monstruós va enfonsar-se en els femers del vici més vil, i Gemma no podent fugir de son nou enemic d'ulls encesos, cercà la mort, i el qui l'havia comprada va garrotejar-la cruelment... i aixís sos ulls eren eixuts de tant de plorar, sa faç solcada per la tristícia i sos llavis marcits de tant de fingir somriures... Fins que havia fugit camps enllà. Ell seguí dormint en el tren on viatjaven, i aixís va arribar als pins morta de cansament, paor i solitud...

I avui son enemic l'havia trobada, després de cercar molt de temps, tota feliça entre la misèria honesta de la gent de l'art. -«Sieu purs... sieu bons... fidels a Déu... Déu no mira els vestits ni les joies, sinó les ànimes!»- deia el Rector; i allí en la bauma, Gemma era lliberada d'aquell mala ànima, entre les pureses de la natura, lliure del corcò infernal que li atuïa son cor; davant la maldat havia perdut l'instint de viure i restava en la bauma ben resignada.

Tot d'una l'esglai va garfir son cor. Una resplendor rogenca s'atansava, il·luminant l'aigua de la bauma. Les roques eixien del fons, encatufades d'algues que's movien amb una suavitat encisadora. Els

peixos es veien tot pujant i baixant amb els ulls eternament rodons i oberts dintre l'aigua; mastegaven i llançaven troços de cargolí que anaven d'una boca a l'altre sense ésser engolits. La entrada de la bauma es veia ben clara. La roca que va ferir-la i les estalactites que penjaven del sostre com uns ullals d'una boca gegantina que l'hagués dragat i el fons d'arena fina clapejat de pedres petites i rodones...

Gemma va recordar-se de la bauma blava de Capri on ella havia estat mantes vegades al matí, perquè al capvespre pujava el mar i cloïa l'entrada. -Dins una bauma com aquella...- va dir-se. Tot alçant-se i enlairant una mà, va trobar una roca prima i freda que li donà l'impressió d'un contacte sepulcral i mirà arreu i vegé un roc rodó i blanc que va semblar-li un crani, i un calfred va trontollar son cos. Gemma sentí esclatar dintre seu la força de l'instint, i va passar com un llampec la imatge de la mort de fam, de fred i de por... sos ulls es clourien en la fosca eterna... son respir s'aturaria lentament en el silenci; i son cor es refredaria com les roques que la voltaven... i ella volia viure!... viure!... veure clarors... respirar llibertat... quina feresa li feia aquella penombra!... quina esgarrifança aquell silenci!... A fora cantaven... cantaven unes absoltes... Era morta! Tot estremint-se escarrinjà les dents i feu un xiscle que retronjà per tota la bauma buida i ressonant com una immensa campana...

Tremolant mullà els dits en l'aigua il·luminada i va senyar-se esfereïda. -Podré fugir... nedant sota aigua; aixís ho feu un pescador de Capri en la bauma blava- i va capbuçar-se amb els ulls oberts i seguí tot nedant les claretats rogenques fins que no pogué aguantar-se més el respir. Llavors alçà el cap i veié la superfície de la mar que semblava el vidre mortuori que la cobria, i va treure el cap entre les barques dels que cantaven compungits per la seva mort.

Gairebé tots restaren espaumats. Alguns xiscles d'esglai van torbar la quietud del capvespre. El salpasser i el llibre que tenia el Rector caigueren a l'aigua i feren fugir els peixos que s'havien agombolat enlluernats sota la claror dels ciris. Les dones van esclatar en uns plors que enternien.

-Sa noa!

-Sa nostra noa és viva!

-Ha ressucitat!

-Ja és nostra!

-Miracle!... miracle!...

-Ses pregàries l'han treta!

-Mariagneitta!... vina fia meva!... no tingues por, que aquell no tornarà mai més.

-Tu sí que vens de s'altro món!

L'espant, l'alegria i l'emoció sacsegen tots els cors. Les embarcacions tornen rabents com si fugissin de les trombes marines... els ciris s'han apagat i els ulls s'han encès de joia... tot era rebombori i alegrança... En el cel no hi havia cap núvol i en el mar cap ona... apar que la natura també resti com astorada.

Les quilles es claven furients a la sorra i en el mar queda una munior de remolins i escuma com un seguici triomfal, com una dansa joiosa! Tots salten en terra mullant-se els peus i donant-se empentes... Tots volen veure la gentil Gemma, besar-la, abraçar-la, i ella respira de pressa i no pot dir res.

-Janet, mireu que el Rector no faci un pop.

-Gonta el llagut.

I un per l'altre van deixar el Rector i en Janet sols, per a veure la noia salvada. I passà per la platja una onada d'emoció, i tots els cors van enlairar-s'hi com els llaguts damunt les plenes escumejants... ploraven les dones... ploraven els homes i el Rector i en Janet s'apretaven estranyament els llavis, i la gentil Gemma s'agenollà damunt la sorra i s'ajupí com si fés una pregària dictada de una devoció sublim, i, plorant, tremolosa, agafà grapats de sorra, la besava frenèticament i l'espargia per l'aire tebi d'aquell capvespre inefable!

FI

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this

eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement

or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to

maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.